

Richard Neugebauer

**Dějiny
Bärnwaldu/Neratova**

1997

Děkuji Herbertu Knoblichovi, Anně Kühnové, Friedě a Josefu Bajerovým, Josefu und Klementovi Neugebauerovi a Státnímu okresnímu archívu v Ústí nad Orlicí za informace, podklady a ochotu pomoci při přípravě této knihy.

Kniha „Dějiny Bärnwaldu/Neratova byla sepsána roku 1997 v řeči české a německé. Autorská práva k této knize náležejí Ing. Richardu Neugebauerovi, bytem CZ-794 01 Krnov, ulice Maxima Gorkého 12.

Veškerá práva vyhrazena. Přetisk, kopírování a jiné rozmnožování je povoleno pouze s písemným souhlasem autora.

Znak na titulní straně je volná napodobenina soudní pečeti v Bärnwaldu z roku 1826. Autorské právo k tomuto znaku patří Ing. Richardu Neugebauerovi, bytem CZ-794 01 Krnov, ulice Maxima Gorkého 12.

1. ÚVOD

Právě před jedním stoletím psal Eduard Alliger svou kroniku obce Bärnwald. Od té doby se udály převratnější procesy než během celých dějin obce v letech 1550 až 1900. Z místního i časového odstupu můžeme jinak hodnotit úlohu církve, panské správy, možnosti rozvoje zemědělství a jiných hospodářských oborů, jakož i národnostní problémy. Dnes považujeme jiné za důležitější jiné události, než ty, které zaměstnávaly Eduarda Alligera. Aktuální není „tkalcovská bída“ ani přelidnění hor, vynořuje se ale problém osídlení hor vůbec a dědictví předchozích generací.

Následující text vychází důsledně z historických pramenů lhostejno, zda se dnes nacházejí v Česku nebo v Německu a bez ohledu na to, jestli události byly pro někoho více nebo méně příjemné. Některá tvrzení musíme odkázat do říše bájí, ty jsou důsledně psány kurzívou, ale i ty patří ke koloritu vsi.

Dnešní obec Neratov je jenom jednou ze stovek horských ves, ale jeho asi stovka domů ukazuje krystalicky jasně všechny velké historické změny. Procházíme-li dějiny vesnice, můžeme si představit, co to byly josefínské reformy, co znamenala průmyslová revoluce a nové textilní plodiny a jaké strašlivé následky měly obě světové války.

Rozptýleny v archívech existují zajímavé doklady. Protože se však prakticky nerodí žádní noví Neratované, nikdo se o ně nezajímá a vzpomínka mizí. Tak se například ztratily nenávratně doklady obecní správy z 2. poloviny 19. století, protože archív okresního hejtmanství v Žamberku do roku 1912 byl v roce 1942 zcela zlikvidován. Pokusil jsem se dějiny obce sestavit přehledně a čtivě, budu ale každému vděčný za jeho poznámky a další informace.

2. ZEMĚPIS A VODOPIS

Orlické hory se vyvrásnily již v paleozoiku - v období kambria a dlouhou dobu zvětrávaly. V juře se rozlilo po celé oblasti moře. V třetihorách zvedl mocný tlak Apeninského poloostrova Alpy a dal i Orlickým horám jejich dnešní podobu.

Řídkým a nehostinným pralesem si mezi Orlickými a Bystřickými horami vyhloubila své řečiště Divoká Orlice. Voda rozemlela hromady sutí a postupně uložila po obou březích úrodnou půdu.

Pod Anenským vrchem s nadmořskou výškou 994 m pramení neratovský potok. Protéká celou vesnicí a ústí v nadmořské výšce 623 m do Orlice. Koryto potoka tvoří metamorfované horniny rula a svor. Tyto prastaré kameny můžeme dobře pozorovat na ruinách někdejších selských usedlostí.

Orlické hory nemají žádné léčivé prameny, jsou ale známé velmi dobrou pramenitou vodou. Horský hřeben stojí v cestě deštných mračen ze západu. Roční objem srážek činí 1000 mm. Na hlavu každého horala napadne ročně jeden metr vody nebo sněhu.

Celkově je podnebí velice romantické: šest měsíců drží žezlo zima a sněhové bouře malují krajinu do černa a bíla. Po obloze honí jeden sněhový mrak druhý. Čtyři měsíce je počasí sychravé, mrholí a je blátivo. Mlha pokrývá les tajuplným závojem. Poslední dva měsíce patří komárům a jinému hmyzu, je dusno a lesními mýtinami se potulují sběrači borůvek. Jako příklad necht' nám poslouží rok 1805: 1.května napadl sníh do výše jednoho metru. Obilí bylo možné sít až koncem června. Koncem srpna bylo žito ještě zelené, kosilo se koncem září a 4.října se chumelilo a byl silný mráz. Lidé žnuli oves oblečení do kožichů.

Pokud se týká světa zvířat, musíme prastaré pověsti o nálezu prehistorických kostí dinosaurů v tůních Divoké Orlice považovat za nepodložené.

Orel skalní dal sice pohoří a řece své jméno, ale vymizel již v první polovině 19.století. V poslední době se stále více rozmnožuje divoká zvěř, neboť pole často nejsou obdělávána.

3. PŮSOBENÍ ČLOVĚKA DO POLOVINY 16.STOLETÍ

Nejstarší důkazy lidské existence v Orlických horách byly nalezeny v západním předhůří u Pěčina a Náchoda a pocházejí z doby bronzové.

Před naším letopočtem putovali germánští Vandalové kladským územím a Markomané se objevili na straně české a oba tyto kmeny vytlačili řídké osídlení keltské.

Na lanškrounsku se zachovaly pověsti o tom, že okolí bylo osídleno Hermundury. Měli mít opevněná sídla v Lanškrouně, Králíkách a na Lanšperku.

Během 4. a 5. století dorazily z východu slovanské kmeny. Ve východních Čechách se usadili Charváti. V 10. století náležela celá oblast až po hradiště Kladsko knížecí rodině Slavníkovců a nejznámější Slavník - svatý Vojtěch/Adalbert - mohl putovat touto oblastí při své cestě k pohanským Prusům.

Tvrdivá se, že cestou z Marientalu do Bartošovic byly v roce 1039 nesené ostatky svatého Vojtěcha.

Před rokem 1000 existovala již slavníkovská hradiště Kladsko a Opočen. Dnešní Opočno je poprvé zmíněno k roku 1068 a 1073 knížecí hradiště Vraclav u Vysokého Mýta. V této době vzniklo asi i malé slavníkovské hradiště Suchá u Pěčína. Jméno pochází snad od pozdějších vlastníků pánů z Drnholce (von Dürrnholz). Až do 13. století zůstávají však Orlické hory součástí pohraničního pralesa.

Z roku 1258 pochází první zmínka o Rychnovu. Ne o mnoho později vznikla i Rokytnice tím, že několik selských usedlostí v okolí uhlířské huti bylo povýšeno na vesnici.

Roku 1318 obžaloval pražský kanovník Hroznata z rodu Kouniců před zemským soudem Herrmanna, Ješka, Držislava, Oldřicha a Jeruši z Rychemberka a Ernsta z Černčic z vypálení Rokytnice a Pěčína.

Eduard Alliger vypráví, že ves Bärnwald byla založena už roku 1270 a že Rychemberští loupeživí rytíři (Rychemberg, dnes Liberk se nachází v blízkosti Rychnova) vypálili nejen Pěčín a Rokytnici, nýbrž táhli dál do Bärnwaldu, i tuto ves vypálili a z údolí Orlice pokračovali k hradu Schnallenstein.

Hrad tenkrát patřil rodu Glaubitzů a pán byl právě v Habelschwerdtu. Paní poslala pacholky k řece lovit pstruhy a odebrala se do hradní kaple. Rychemberští přepadli pacholky a pomocí zrady zahradníkovy pronikli do hradu.

Farář Neumann jim vstoupil do cesty a proto jej shodili do hlubiny a paní ze Glaubitzů unesli v naději na výkupné.

Nad spáleništěm Bärnwaldu převzal na dlouhou dobu vládu opět les.

Víme, že E.Alliger studoval podklady i na kladské straně a proto mohl číst prameny o Schnallensteinu, které jsou pro nás dnes bohužel ztraceny. Existenci Bärnwaldu ve 13. století pokládáme však za nepravděpodobnou. Místo se ale nacházelo na stezce a v okolí mohly vznikat osamocené boudy.¹

Roku 1319 je zmíněna ves Verlorenwasser (6 km severovýchodně od Bärnwaldu) jako obranné stanoviště proti Polákům.

¹ E.Alliger: Chronik von Bärnwald

V letech 1344-1350 nechává kladský rodák arcibiskup Arnošt z Pardubic zhotovit seznamy vsí podle příslušnosti k děkanátům. Podle nich dosáhla linie osídlení vsí Giesshübel, Deštné, Uhřínov, Rokytnice a Králíky. Osídlenci postupovali z vnitrozemí, klučili les a pásli dobytek na okraji pralesa. Hlouběji v lese přepadali dobytek vlci, rysi a medvědi.

Napříč pohořím vznikaly stezky. Rokytničané nejezdili do Kladska přes Bartošovice jako dnes, nýbrž přímo přes místa, kde o 300 let později vznikl Ottendorf, směrem k Bärnwaldskému potoku, překročili Orlici u Bärnwaldského brodu a pokračovali přes Lichtenwalde k údolí Kladské Nisy. Vesnice Lichtenwalde je vzdálená od Bärnwaldu 2 km a písemně je zmíněna v letech 1358-60. Ve stejné době je prokázán in hrad Schnallenstein 6 km jihovýchodně od Bärnwaldu. Roku 1428 byl hrad dobyt husity a zničen a to je také nejbližší zmínka o husitech v souvislosti s Bärnwaldem. Už roku 1421 však vpadli Slezané do Čech proti husitům. Vypálili například Hermannovi z Pěčina Rokytnici a pěčínský hrádek.² Tento vpád se opakoval roku 1425.

Oblast dnešního Neratova patřila od poloviny 13.století k rychnovskému panství. Toto panství hraničilo na severu na panství opočenské, na jihu na panství pánů z Bubna a Litic a na východě na královské Kladsko.

Myslíme si, že v raném středověku byl Bärnwaldský brod často používán. Jako dopravní prostředek se tenkrát používali soumaři nebo lidé samotní. Ti mohli překonávat i velké výškové rozdíly a vyhledávali pokud možno přímé cesty. Těmto požadavkům vyhovuje cesta z Rychnova přes Slatinu kolem Pěčina přes Rokytnici a přes hřeben do Bärnwaldu.

Jakmile se začaly používat převážně povozy, bylo možné jen obtížně cestovat po hřebenových cestách. Doprava se přesunula na níže položené, lépe sjízdné cesty a Bärnwaldská stezka ztratila na významu.

O této cestě se vypráví také jedna pověst:

Ve 14.století patřil hrad Schnallenstein stále ještě rytíři von Glaubitz. Jeho dcera Viola byla hezká jako obrázek. Její otec ji chtěl provdat za syna svého přítele, Tuczka z Pannwitz. Ona ale milovala jednoho z pacholků svého otce. Protože otec o tom nechtěl nic slyšet, oba spolu uprchli. Útěk byl ale již předem prozrazen. Otec se svými muži si na ně počíhal v malém lesíku nad osadou Peuker a, když uprchlíci po chvíli dorazili, vrazil vlastní dceři meč do srdce. Mládenec utíkal dál. Přejel Orlici a po staré příčné cestě pokračoval přes pole za vsí Bärnwald. U dnešní usedlosti čp. 22 jej pronásledovatelé dostihli a otec milanky mu urazil hlavu.

V blízkém lese oznamuje tajuplný šum jeho příchod. Hlavu pod paží jede na koni plesnivákovi a zmizí tak tajemně, jako se objevil.

Zatímco po husitských válkách úpěl husitský biskup Rokycana v žaláři na blízkém hradě královském hradě Litice, což krále Jiříka z Poděbrad nijak netrápilo, odebral se Rokycanův synovec Řehoř do opuštěné vsi Kunvald 10 km

² R.Zrůbek: Hradiska a tvrze Orlických hor, OA Ústí nad Orlicí a Rychnov nad Kněžnou 1991

od Bärnwald u, aby tam v letech 1454-1457 založil „Jednotu bratrskou“. Rychnov nad Kněžnou byl dokonce po jistou dobu sídlem bratrského biskupa.

„Jednota bratrská“ překonala výrazně svým vlivem na rokytnickou působení husitů. Náboženské napětí ochromilo celé panství. Vládly církevní nepokoje, šlechta se jen nerada vzdávala vlastní moci ve prospěch ústřední správy a hospodářský rozmach vedl k přírůstku počtu obyvatel.

Téměř celou první polovinu 16.století panovala v Rokytnici Johanka z Rychnova se svým manželem Kunatou Vlkem z Kvítkova. Vlastnila dvoje zboží: Rokytnici a Hořeněves.

Johanka založila sklářskou huť na Orlici, lovila zvěř mezi Černou a Lysou horou na levém břehu Orlice a na místě pozdější vsi Stuhlseiffen nechala hledat nerostné bohatství.

Když roku 1544 prodala statek Hořeněves, zůstala natrvalo v Rokytnici. Ještě za Johančiných dob započal spor o hranici s Kladskem, neboť usedlíci z levého břehu se pohybovali na pravém a naopak. Spor se táhl ještě mnoho let po Johančině smrti.

Již od 13.století se na osídlování podíleli významně němečtí kolonisté. Přicházeli převážně z Durynska, Franků, Hesenska a Míšeňska. Do hor přicházeli čteněji teprve od 15.století a sice ne proto, aby obdělávali půdu, nýbrž aby těžili dřevo a zakládali sklárny a železárny.

Alligerova kronika zaznamenává, že sklárna stála roku 1515 za dnešním hotelem Lilie, dříve Acksteinerův hostinec čp. 46 a sklářským mistrem byl Hans Schwarz, řečený Malý. Sklárna ale nebyla dlouho v provozu, protože spotřeba dřeva byla příliš vysoká.

Podle privilegia z roku 1595 obdržel huťmistr úsek řeky do užívání, zadarmo polomové a nakažené dřevo, byl osvobozen od roboty a mohl postavit dům pro své dělníky a řemeslníky - kováře, ševce, krejčího, řezníka apod.

Roku 1550 přesídlila huť od řeky Orlice do místa pozdější Horní Rokytnice. Příčinou nebyla jen nespokojenost pána s huťmistrem, nýbrž především hraniční spor o okolí Divoké Orlice. Pravděpodobně bylo také vytěženo dřevo.

I když původní huť nemusela stát přímo v Bärnwaldském údolí, z charakteru sklárny plyne, že spotřebovávala dřevo ze širokého okolí a skláři přicházeli jistě často k Bärnwaldskému potoku. Existence huti v Peukeru je prokázána hraničním sporem. Stála na pozemku posledního majitele Zeisberga a ještě dnes je možné vidět její trosky.

Počátkem Třicetileté války skončila zlatá doba sklářství v Orlických horách.

4. OD PRVNÍ PÍSEMNÉ ZMÍNKY DO TŘICETILETÉ VÁLKY

4.1. Pověst o založení

Před rokem 1550 nemáme žádné údaje o Bärnwaldu. Podle pověsti *stála v Bärnwaldu sklárna již roku 1478 na místě pozdějšího rychtářství, sklárna sahala až po dům čp.11 a za domem čp.71 byl těžen písek.*

E.Alliger nám zanechal pěknou pověst o založení vsi: prvními domy byly čp.14 a 15 a prvním usedlíkem mezi léty 1540 a 1550 Slezák (Polák) Stepke v domě čp.14. Přišel, zarazil do země hůl a řekl: „Tady bude stát koryto na vodu!“ Hůl na znamení souhlasu zapustila kořeny a rozkošatila se v mohutný strom. Tento strom byl skácen teprve na přelomu 19. a 20.století.

4.2. První písemná zmínka

První písemná zmínka o místě, na kterém stojí dnes Neratov, je v zápise o hraničním sporu mezi Janem Lickem z Riesenburga a Kladským hrabstvím o společné hranici z roku 1550. Kladské hrabství bylo v té době zastaveno Arnoštovi, v jedné osobě falckraběti rýnskému, vévodovi Horních a Dolních Bavor a postulárním arcibiskupovi solnohradskému.³

Kladští svědkové potvrzují, že Rokytničané používají k cestování do Kladska sedlo Lysé hory místo u řeky nazývají "Auf Ausspanne" (na výpřeži). Očití svědkové zmiňují jmenovitě louku Neratov, jinak Peykar. Jméno odvozují od někdejšího sklářského mistra, který rád „Pauken schlug“ (tloukl do tympánů). Tento mistr měl sklárnu a mlýn, jejichž místa svědkové ještě mohli ukázat v terénu. Dále se dovídáme o potoku „Neratowa“, který pramení na Černé hoře (nadmořská výška 891 m) u Marientalu a ústí do Orlice na kladské straně. Potok, který pramení na této hoře, ústí do Orlice z východu naproti pozdější vsi Halbseiten.

Na potoce stála až k řece ves Dorf Neratov, která odváděla poplatky vždy do Kladska a svědkové byli schopni ukázat cesty od sklárny do Seitendorfu a Rosenthalu. Skutečnost, že ves odváděla poplatky do Kladska, nevylučuje, že by ves zasahovala i na českou stranu, ale zprávy o osídlení v dnešním Neratově nemáme. Musíme se smířit s faktem, že ves Neratov stála na místě dnešního Poniatowa a jižně od něho a že zanikla mezi léty 1490 až 1530.

Jan Licek z Riesenburgu roku 1553 zemřel a jeho synové Zikmund, Alexandr a Adam se dostali do sporu se svým jižním sousedem Zdeňkem z Potensteinu a Sandbachu (Potštejna a Žampachu). Zdenek nebral na hranici žádný ohled a nechal těžit dřevo jak na rokytnické, tak i na kladské straně. Právě tak bezohledný byl i senftenberský (žamberský) pán Mikuláš z Bubna: roku 1563

³ E.Alliger: Chronik von Bärnwald

přepadl s 300 muži Freiwalde a tamějším zabavil obilí. 11.8.1586 byl Mikuláš odsouzen.

Povolany hraniční soud vydal 14.9.1557 zápis o severní hranici Batzdorfu. Pro nás je důležité, že jako očití svědkové není kromě Batzdorfských jmenován nikdo ze vsí severně od Batzdorfu.

Výsledkem hraničního sporu bylo opětovné potvrzení hranice na řece Orlici až po Rotflössel k takzvanému Buschmühle („Lesní mlýn“, dnešní Čihák). Současně bylo rozhodnuto, že bude prosvětlen a osídlen les, aby se poměry vyjasnily. Tak byly asi založeny vsi Mariental a Bärnwald. odpovídá tomu velikost svobodných dvorů. V obou těchto vesnicích jsou největší v celém údolí horní Orlice.

Roku 1567 prodává Zikmund Licek z Riesenburga Rokytnické panství Joachimů Mauschwitzovi z Armenruh a kupní smlouva zmiňuje "wes wrchni worlicze". Tím jistě není míněna dnešní Vrchní Orlice, nýbrž rozptýlené osídlení celého údolí horní Orlice až po Bärnwaldský potok. Jako důkaz tohoto tvrzení slouží poznámka ve zprávě císařské hraniční komise z roku 1577 o tom, že „čeští páni vysadili na své straně (Orlice) několik vesnic.“ Ve stejné době byly zakládány i vsi na kladské straně. Protože Kladsko spadalo do přímé správy královské komory, byl zakladatelem Stuhlseiffenu (1574), Freiwalde (1570) a Marientalu (1570) císařský vrchní lesmistr Leonhard Veldhammer von Ausse zum Quarss.

Bärnwald je jmenovitě poprvé zmíněn v rokytnickém městském právu v letech 1575/76. Vesnice je sice mladší než Batzdorf, ale patří k nejstarším v údolí horní Orlice.

Poslední osídlovací vlna na konci 16.století a v první polovině století sedmnáctého přišla z Alp a osídlila výše položené oblasti. Tato vlna dala horám rozsah osídlení, který přetrval až do poloviny 20.století. Účelem osídlení bylo získávání dřeva pro stavby, kovárny, cihelny a pivovary, které se prudce rozvíjely v podhůří. Všichni prožívali období rozmachu a financovali habsburským císařům války s Turky.

Roku 1575 kupuje Nikolaus Leuchtenberg v Rokytnici hospodu „Černý orel“ a ručí za něj Thomas Jaschke a Peter Hanss z Bärnwaldu. To by mohlo být důkazem, že Nikolaus Leuchtenberg byl rychtářem v Bärnwaldu. Tyto tři považují za nejstarší prokázané obyvatele dnešního Neratova.

Vznikla ves rozšířením usedlostí kolem někdejší huti nebo zcela nově a podle plánu? Nevíme. Samovolně vznikaly vsi především postupným přistěhovalectvím domácího obyvatelstva. Měly kulatou náves, ale v horách také rozptýlené osídlení. Kolonizační vsi vznikly tak, že půda byla rozdělena rovnoměrně na stejné vedle sebe ležící lány a lány sahaly z údolí až nahoru po les. Lokátor (manažer zakládání) byl obvykle jmenován rychtářem a obdržel několik lánů, právo pivovárečné, palírenské, výčepní, rybolovné a lovné na malou zvěř. Dva lány byly obvykle určeny i pro farní kostel.

V Bärnwaldu dostal rychtář dvakrát tolik půdy než ostatní a pro kostel nebyl nejdříve pravděpodobně určen žádný pozemek.

Jako důkaz toho, že hraniční prales byl člověkem zcela poroben zmiňuje E.Alliger ve své kronice, že roku 1570 byl v Bärnwaldu zastřelen poslední medvěd. Podle ústní tradice se jmenoval Hansi.

Kronikář tvrdí, že od založení vsi bylo toužebným přáním osídlenců vybudovat si kostel. Původně tak chtěli učinit uprostřed vsi na pozemku sedláka Hanse Schmidta čp.52. Schmidt ale nechtěl dát pozemek k dispozici. Nakonec dal pozemek zadarmo Thomas Leuchtenberg z čp.75.

Roku 1578 se účastnil rychtář (Nikolaus) Leuchtenberg na zemském sněmu v Praze za stav svobodných rychtářů.

4.3. Původ názvu

Pro německé jméno vsi existuje několik vysvětlení. Jako první se nabízí souvislost se slovem „Bär“ (medvěd). Tak bylo jméno rozuměno nejpozději od 18.století, jak to dokazuje rychtářská pečeť. Jazykovědci považují však toto vysvětlení za nepravděpodobné. Spíše se kloní k tomu, že slovní základ „beer, baar“ má podobný význam jako „klučit“, „mýtit“, takže „vymýcený les“.

Jinou možností je „Beerenwald“, tedy „les plný borůvek, brusinek a jahod“. Jméno by mohlo původně být i „Bannwald“ (chráněný, nedotknutelný, hájený les).

České jméno "Neratov" se objevuje v hraničních protokolech (viz výše) a bylo znovu objeveno českými historiky v 19.století. Od roku 1918 bylo jméno obce úředně dvojjazyčné Bärnwald-Neratov a od roku 1945 nese obec úředně pouze jméno Neratov. Znamená původní jméno Neratův dvůr, Neratova louka, existoval nějaký Nerat?

4.4. Církevní nepokoje

Roku 1574 již stál dřevěný kostelík a sice na místě dnešní hřbitovní kaple. Zmiňuje se o něm zápis z roku 1591. Kolem kostelíka postupně vznikl hřbitov.

Velká část osídlenců přišla ze Slezska a přinesla si s sebou evangelickou víru. Rokytnickým pánem se stal roku 1567 přísný katolík Joachim Mauschwitz, čerstvý šlechtic - přídomek „z Armenruh“ získal teprve roku 1558. Pokoušel se přivést poddané zpět do lůna katolické církve. V neděli po sv.Jiří 1574 se mu podařilo instalovat v Rokytnici faráře Johanna z Kladska.

Nástupem jeho syna Christofa roku 1585 se karta obrátila, protože nový pán byl protestantem. Nechal Bärnwaldský kostelík zvětšit a doplnit a věnoval zvon, který zvonil ještě roku 1945. Tento zvon vážil 320 kg a byl vyzdoben protestantským nápisem. Počátkem 17.století se kostelík přeměnil v evangelickou modlitebnu.

Prvním evangelickým pastorem byl Mathias Tribula z Lichtenwalde. Pastor bydlel v domě čp.14. Modlitebně platily čtyři vsi: Bärnwald, Peuker, Erlitz a Schönwald.

Tribulovo působení nebylo ani dlouhé, ani klidné. Kázal velice přísně, takže mu dobrá katolička - žena majitele svobodného dvora Thomase Leuchtenberga před všemi naslouchajícími skočila do řeči. Následkem tohoto zločinu bylo soudní vyšetřování a přísný trest pro Leuchtenbergovy. Naštěstí se rodině podařilo zachránit úprkem do Kladska alespoň holé životy, i když ztratila veškerý majetek. Stalo se roku 1604.

Již 13.12.1604 vydal Rudolf II. příkaz, že nekatoličtí kazatelé musejí opustit zemi. Tribula ještě po jistou dobu zůstal, protože byl pod ochranou Mauschwitz. Posléze byl pastor svého úřadu zbaven a musel opustit rokytnické panství. Odešel do Lichtenwalde, změnil si jméno na Keil a zemřel jako superintendant v Kladsku.

Roku 1603 věnoval Christoph Mauschwitz kostelu kamennou křtitelnicí. Je ozdobena jeho erbem - zelenou jezerní růží ve stříbrném poli. Tato křtitelnice stojí ještě dnes ve hřbitovní kapli. Roku 1608 byla rozpadávající se modlitebna opravena.

Napětí mezi evangelíky a katolíky stále narůstalo. 29.července 1613 zabil evangelík Martin Elsner katolického faráře z Rybné, pátera Zachariáše Wenzela z Kronstadtu.

V té době byl zaměstnán na dvoře hraběte Christopha Mauschwitz pacholek Michael Schöller z Grafenortu. Mauschwitz zacházel hrubě s jeho ženou, a proto Michael zapálil kravín a konírnu. Shořela obilnice a 60 krav.

O rok později, 29.září 1616, navedli Schöller a Johann Blaschke z Prostřední Rokytnice houf zoufalých ozbrojených katolíků, aby přepadli a zabili Mauschwitz.⁴

Schöller byl v Kladsku upálen, ostatní byli oběšeni v Rychnově 6.května 1617.

Působení Mauschwitzů na Rokytnicku neposuzují historikové jednoznačně. Pokoušeli zavést do chodu panství přísný pořádek, vydali pro Rokytnici městské právo a trestali přísně rychtáře za nedostatky v jejich vsích.

Pro obyvatele panství to musela být velká změna po dlouhé době, kdy stáli na okraji zájmu často se střídající vrchnosti. Mauschwitzové se pokoušeli pro vlastní pohodlí zavést jako jednací řeč němčinu, ale v Rokytnici se jim to dařilo velice pomalu. V horských vsích měl však německý živel jasnou převahu.

4.5. Jánský most

⁴ E.Alliger doplňuje, že Mauschwitz se vracel z evangelické svatováclavské mše z Kunvaldu, svatému Václavu říkal Mauschwitz důvěrně Wenzla. Mauschwitz bojoval bičikem a šlehl Schöllera, ale Blaschke s jinými jej strhli s koně do bláta.

Pěkným zakončením období rozkvětu a doby mírného řešení církevních sporů byla smlouva mezi Habelschwerdtským fojtem, Casparem Tschechau z Mettich a Joachimem Zieglerem z Klipphausen ze dne 29.července 1618 o výstavbě dřevěného 17 metrů dlouhého mostu přes Orlici v Bärnwaldu. Ve smlouvě byli zavázáni Zieglerovi poddaní ze Schönwaldu a Bärnwaldu a císařovi poddaní ze Stuhlseifenu, Peukeru, Seitendorfu, Lichtenwalde a Verlorenwasser na věčné časy udržovat most v dobrém stavu. Dnes víme, že poddaní tuto smlouvu nedodrželi.

Ještě v říjnu 1618 setkali se na mostě Slezané Jana Jiřího Krnovského, kteří přišli pomoci českým stavům, a povstalecké jednotky hraběte Thurna.⁵

Roku 1657 zavedla rokytnická panská správa mostné. Vesnice na druhém břehu se tím cítily poškozeny a slíbily za zrušení mostného poskytnout spřežení při stavbě kostela, což také učinily roku 1668.

Během stavby kostela byl most roku 1730 přestavěn do kamene. Náklady obnášely 170 zlatých a 24 krejcarů. Každá strana hradila polovinu, velký díl byl uhrazen vlastní prací. V této době byla také na mostě umístěna socha svatého Jana z Nepomuku. Od té doby byl se most někdy nazýval „Jánský“.

4. a 5.února 1775 zničily plovoucí kry střední pilíř. Opravil jej mistr zednický Josef Urban z Ober-Langenu. Náklady byly 47 zlatých a 38 krejcarů.

V době válek o dědictví bavorské držel roku 1778 na mostě stráž mladý poručík York z Kašubska, pozdější slavný generál York z Wartenburgu. Generál kníže Hohenlohe mu povýšeně připomínal, že se jedná o důležitý hraniční přechod. York odpověděl, že pruský důstojník splní svou povinnost právě tak dobře, jako říšskoněmecký kníže.⁶ 18.ledna 1779 byl York jedním z těch, kteří pronikli až ke Kladsku.

Roku 1884 musel být most pro havarijní stav uzavřen. Nechal jej opravit továrník Benjamin Nitsche z Peukeru nákladem 210 marek a 80 feniků.⁷

Barokní sochu Jana Nepomuckého z mostu nechal roku 1932 restaurovat mistr mlynářský Anton Kolbe z čp.76. Byla poté umístěna na pozemku rychtářství čp.75 vedle mostu a ozdobena malou oplocenou zahrádkou. Po válce Češi zachovalou sochu odvezli.

Kladská polovina mostu byla po válce stržena. Česká polovina chátřala, ale stála až do 80.let. Ještě v roce 1996 stál střední pilíř. Na jaře 1997 nezůstalo z mostu vůbec nic.

⁵ E.Alliger: Chronik von Bärnwald

⁶ E.Alliger: Chronik von Bärnwald

⁷ E.Alliger: Chronik von Bärnwald

5. OD TŘICETILETÉ VÁLKY DO VYBUDOVÁNÍ BAROKNÍHO KOSTELA

5.1. Přichází Nostitz

Chudoba a vzdálenost od hlavních cest uchránila snad Bärnwald'any před častými průchody vojsk. Počet obyvatel se mezi lety 1627 a 1654 zvýšil.

Rychtář Thomas Leuchtenberg byl otevřeným přívržencem vzbouřených českých stavů a s rychtářem Neudeckem z Marienthalu popouzel sedláky k účasti v boji na evangelické straně. Dalším podněcovatelem byl rychtář z Ober-Langenau Hans Wolf. Do Marienthalu chodili i sedláci z Bärnwaldu, aby si poslechli povstalecké projevy.

Roku 1621 se Habelschwerdt poddal Valdštejnovým vojákům, ale luteránské obce, zastoupené na kladském zemském sněmu mocnými svobodnými rychtáři se nevzdali. Selští povstalci byli s konečnou platností poraženi teprve 5.června 1622. Poslední boj se odehrál v kostele v Ober-Langenau⁸.

Rychtář Leuchtenberg byl snad vyhnán teprve roku 1626 kvůli svému evangelickému vyznání a rychta zůstala pustá.

I pán Joachim Ziegler von Klipphausen se připojil k českým stavům a musel za císařské pardon složit roku 1627 2000 rýnských. Pravděpodobně jej pokuta finančně vyčerpala a chudá horská oblast zklamala, protože v témž roce směňuje rokytnické panství s lužickým šlechticem Hansem Nicollem von Nostitz za nosticovské zboží „Ober Kunewald“ v Lužici. Protože rokytnické panství bylo větší, obdržel jako doplatek 5.000 českých tolarů. Kupní smlouva byla uzavřena 1.7.1627 v Budyšíně.

V předávacím protokolu se jmenuje naše ves „Behrwald“ a platila ročně 19 kop 22 stříbrných grošů, 22 slepic, 36 kop vajec, 6 měřic a 2 věrtele ovsa, byl v ní jeden hostinský, který čepoval panské pivo (na rozdíl od Bartošovic nesměl ovšem pivo vařit), jeden mlýn, který ročně mlel 47 měřic obilí, jeden kostel a čtvrt míle práva rybolovu na Divoké Orlici.

31.7.1627 bylo vydáno pro královéhradecký kraj nařízení, které obsahovalo tvrdá opatření proti nekatolíkům. reformační komise chodila dům od domu a zkoumala, k jaké církvi se obyvatelé hlásí a k jaké by se hlásit chtěli.

Na počátku byli všichni protestanty. Později přišli lichtenštejnští dragouni a broumovský pěší regiment pod velením Zdeňka z Kolowrat.

Ideologickou režií převzali do svých rukou kladští jezuité. Vojáci, lidově přezdívání „spasitelé“, nahnali sedláky šavlemi do kostela. Tam museli všichni pod přísahou přestoupit ke katolické církvi.

⁸ Ernst Michalitschke: Rokitznitz in der Zeit des Dreissigjährigen Krieges, in Mei Heemt 4/1954

Kvůli násilné rekatolizaci se čeští a němečtí sedláci připojili k povstání. Na jaře 1628 se u Krontstadtu shromáždily 4000 sedláků, aby se pokusili se zbraní v ruce bránit své právo na evangelické vyznání. Po porážce proudily stovky evangelíků z kraje do Kladska a Vratislavi. V Bärnwaldu opustili své statky tři sedláci. Předpokládáme, že se jednalo asi o 10% obyvatelstva.

V nářečí se uchovalo až do první poloviny 20.století rčení: „Ich mach dich schon katholisch!“ (pokatoličtím tě) ve smyslu: „však já tě naučím poslouchat!“

Za bohubilé působení jezuitů odváděl Bärnwald až do roku 1825 kladským církevním institucím ročně 1 zlatý 20 krejcarů a hroudu másla.

Ještě během Třicetileté války je roku 1636 rokytnický kostel určen za farní a bärnwaldský jako filiální. Rokytničtí faráři byli povinni, číst každou třetí neděli v Bärnwaldu mši.

V letech 1637 a 1640 jsou jako ručitelé za koupi jmenováni tři „Scholzen über dem Gebirge“ (rychtáři zpoza hor) - mezi nimi Peter Kastner z Bärnwaldu. Myslíme si, že se jako panský služebník osvědčil a vysloužil si za to dědičné rychtářství. Nejpozději od roku 1637 vykonával rychtář opět svůj úřad. V nových, méně demokratických poměrech je rychtářství dědičné.

Kroniky udávají, že 15.7.1639 pochodovala silná švédská jednotka z Marienthalu do Lichtenwalde. Někteří vojáci přešli most a začali plundrovat.

Roku 1642 umírá Johann Nicoll z Nostitz a jeho dědic Hans Heinrich z Nostitz prodává 9.března 1643 ve Vratislavi panství svému příbuznému, Ottovi, svobodnému pánu z Nostitz. Otto se stal zakladatelem rokytnické linie Nosticů. Roku 1673 byli tito Nosticové obleněni říšským hrabstvím Rieneck v pomohanských Francích a od té doby se titulují Nostitz-Rieneck.

Otto z Nostitz zakládal po válce horlivě nové osady (například Ottendorf na cestě z Rokytnice do Bärnwaldu) s cílem zvýšit výnosnost rokytnického panství a ustálil hranice rokytnického panství: na jih od Hohenerlitz a na západ od Rokytnice hraničilo panství s panstvím žamberským, na severu v postranním Zvonkovém údolí s panstvím rychnovským až na obec Říčky - ta podléhá přímo zemské komoře - a na východě na hrabství kladské.

5.2. Bärnwaldská madona

Počátkem 60.let 17.století vzniká pověst o zázracích. Rokytnický farář Christoph Blasius Drick měl sen a nechal podle něho vyřezat sochu Panny Marie.

Roku 1661 byla soška přenesena s velkou slávou v procesí z Rokytnice do Bärnwaldu. Říkalo se jí „Bärnwaldská madona“ a vypadala takto:

Matka boží stojí v oblacích na měsíčním srpku, má vlídnou tvář, na hlavě knížecí korunku, v ruce žezlo, oblečena do dlouhé róby, na pravé ruce Jezulátko. Dítě drží v levé ruce zeměkouli a pravá je zvednuta, jako by žehnilo a jeho hlavu zdobí paprsky, podobné paprsky obklopují celou sošku⁹.

Moc této sošky a léčivá síla vodního pramene nechaly vzniknout malým lázním asi 200 metrů severně za dnešní troskou kostela.

V letech 1667-1668 byl kostel přestavěn do kamenné podoby. Přifařeni byli i sedláci z kladských vsí Stuhlseiffen, Seitendorf, Lichtenwalde a Verlorenwasser. Vybudovaný kostel Panny Marie obdržel od papeže Klementa XL. (pontifikát 1700-1721) na sedm let právo udílet odpustky pro aktivní účastníky litanie ve svátek Nanebevstoupení. Odpustek platil 100 dnů. Z tohoto kostela se zachovalo dodnes presbyterium jako hřbitovní kostelík.

V srpnu na Nanebevstoupení Panny Marie se stal Bärnwald jedním ze stále více navštěvovaných poutních míst. Shromažďovalo se 4-5 tisíc věřících a není divu, že při takovém počtu se událo i nějaké to zázračné uzdravení. Církevní statistika udává pro období od 18.století do novější doby celkem asi 400 případů. A to opět zvýšilo přitažlivost pouti. 3.února 1713 přivezli hrabě a hraběnka z Bubna svého nemocného syna.

Eduard Alliger zjistil prostřednictvím průzkumu kostelních knih, že během 15 let bylo uskutečněno 4794 slibů, 1481 osob bylo uzdraveno a sice z Pruska, Čech a Rakous (zejména z Drážďan, Vratislavi, Prahy, Kladska a Vídně).

Příval poutníků ještě zdůraznil potřebu podstatně většího kostela. Silný podnět k výstavbě pocházel od bratří Servitského řádu v Králíkách. Zamýšleli se v Bärnwaldu usadit. Protože však pán jim odepřel poskytnout jistá privilegia, především právo pivovárečné, vzdali se záměru ještě v přípravné fázi.

5.3. Případ vlasteneckého zloděje

Bärnwaldská madona a jiné cennosti přitahují nekalé živly. Mlynářský tovaryš z Halbseiten Krystof Aychsner (1654-1694) a Adam Gloser se vloupali do celé řady kostelů (Marienthal, Javornice, Klášterec a nakonec Kronstadt). Způsobili celkovou škodu ve výši 222 zlatých a 3 krejcarů.

Aychsner ale odmítl vloupat se do bärnwaldského kostela, protože tam byli pohřbeni jeho otec a dva bratři. Oba výtečníci byli chyceni v létě roku 1693, vyslechnuti 31.8.1693 a 17.3.1694 v Rokytnici pověšeni. Náklady soudního řízení obnášely 120 zlatých, 13 krejcarů a půl penízku.

⁹ Podobu Madony dokládá otisk původního poutního razítka.

5.4. Stavba kostela

Ještě v roce 1720 byl starý kostel nákladně rekonstruován, protože se na stavbu nového kostela nedostávalo peněz. Konečně 28.července 1723 započala stavba zcela nového kostela, který dnes známe jako impozantní ruinu.

14.srpna, v předvečer svátku Nanebevstoupení Panny Marie položil Johann Karl z Nostitz-Rhieneck se ženou slavnostně základní kámen. V roce 1733 byl kostel hotov a 24.srpna na sv.Bartoloměje vysvěcen. Práce v interiéru trvaly však až do roku 1749.

Půdorys tohoto kostela má formu elipsy s rozměr:

- světlá délka 41,73 m,
- světlá šířka 16,76 m,
- vnitřní výška 27 m, pod kupolí ještě o 1,9 m výše,
- vnější výška až po špičku věží byla 47 m.

Stavebním mistrem byl Karl Rhein, narozený v Olomouci, dobrý známý majitele panství. Na Rokytnicko se přizemil, usadil se tam a stavěl také kostel ve Vrchní Orlici, ten byl vysvěcen roku 1712. 23.srpna 1728 se Rhein zřítíl na stavbě kostela v Bärnwaldu z lešení a na následky pádu zemřel. Pověst tvrdí, že mrtvý v kostele strašil a vždy vycházel dveřmi za oltářem. Proto byly tyto dveře na nátlak pověřivých později zazděny.

Stavbu dokončil italský stavební mistr Jacob Andre Carove, stavitel kladské pevnosti.

Architektonický projekt tohoto kostela přitahuje dodnes pozornost odborníků. Konvexní fasáda, nakoso připojené věže, komplikovaný půdorys ve formě kříže a konkávně prohloubené pilíře odkazují na radikální skupinu českého baroka. Vidíme však určité, i když lehké prvky provinciality: věže jsou ve srovnání s hlavní lodí nízké, boční stěny nejsou ve své linii dostatečně uvolněny, hmota čelní stěny se při vzdálenějším pohledu enface v poměru k hlavní lodi zdá skrytá apod.

Dr.Ivo Kořán se domnívá, že se jedná o stavbu z okruhu Giovanniho Battisty Alliprandiho. Účast tohoto architekta je prokázána roku 1712 při přestavbě děkanského kostela sv.Trojice v Opočně a v letech 1714 a 1720 na výstavbě piaristického kostela Nalezení sv.Kříže v Litomyšli. Litomyšlský kostel je Bärnwaldskému velice podobný.

Architektem mohl být i stavitel Rhein. *Někteří tvrdí, že Nostitz si nechal projekt zaslat až z Milána.*

Kostel byl postaven tak, že v poledne prvního svátku vánočního dopadal paprsek slunce přesně na tabernákl.

Nad hlavním vchodem se zachoval dodnes alianční znak stavebníka: Johanna Karla, hraběte z Nostitz-Rhieneck a jeho ženy Anny Charlotty, hraběnky Fuchsové z Bimbachu a Dornheimu. Erb vytesal kameník ze Žamberka.

V malé věžičce visel zvon umíráček o hmotnosti 32 kg. Roku 1917 byl odevzdán pro válečné účely. V hlavních věžích byly velké zvony. Větší o hmotnosti 320 kg pocházel ještě od Christofa Mauschwitz z roku 1602 a zachoval se do května 1945. Byl prasklý a aby se zachoval jeho zvuk, byl naříznut.

Druhý zvon byl odevzdán roku 1917. Roku 1922 byly oba odevzdané zvony nahrazeny novými.

Velký oltářní obraz o rozloze 31 m² s námětem „Nanebevstoupení Panny Marie“ namaloval v Praze usedlý nizozemský malíř A.Hampisch. Roku 1819 byl obraz restaurován Johannem Heuerem z Jaueru ve Slezsku za 392 zlatých.

Hlavní loď vymaloval Ignác Taiber z Rokytnice za 182 zlatých, dřevořezby na oltáři a kazatelně pocházely od mistra Surmanna z Mömpelgardu u Erfurtu. Ještě dnes můžeme vidět, že kazatelna byla umístěna neobvykle na epištolní straně, to jest vpravo při pohledu k oltáři. Varhany dodal habelschwerdtský varhanář v roce 1734.

Roku 1747 byl na římse umístěn železný kříž. Vážil 100 kg a stál 114 zlatých. Na římse jej upevnil tesař Josef Rous z Kunvaldu.

Konečně roku 1776 bylo před hlavním portálem ustaveno rokokové schodiště. Vytesal je Franz Hornich z Rothflössel. Na schodišti byly umístěny čtyři sochy: sv.Barbora, sv.Josef, apoštol Tomáš a sv.Terezie. Ozdobné vázy zhotovil litomyšlský sochař Wenzel Heinrich. Toto rokokové schodiště stojí dnes u záměčku Skalka nedaleko Dobrušky.

Celkové náklady stavby obnášely 8197 zlatých a 3 krejcary a byly kryty dary a sbírkami (roční výnos obce byl tehdy o něco více než 2000 zlatých). Ještě dlouhou dobu po dostavbě byly spláceny půjčky.

Pro stavbu bylo spotřebováno 1580 kop hřebíků, 660 kop šindele, 25,5 kop skleněných tabulek, 173 liber olova 300 kmenů dřeva. Dřevo dodal zadarmo rychtář Mohaupt. V ústním podání se zachovalo mezi potomky rychtáře vyprávění, jak k tomuto daru došlo:

Když byla hotova zeď kostela, vsedl přiopilý rychtář na oře a vyjel od rychtářství nahoru ke kostelu. Rychlou jízdou vyjel po lešení až na římsu a chtěl celou budovu po římse objet. Když byl asi v polovině, kůň se splašil a rychtář vystřízlivěl. Volal Matku boží a sliboval, pokud se dostane dolů zdravý, že dodá veškeré potřebné dřevo.

Skutečností je, že rychtář užíval neprávem obecní les. Vybrakoval jej a nechal jej zpustnout, proto mu panská správa les odňala a uložila mu dodat dřevo pro stavbu kostela. Les byl darován obci. Obec nechávala tímto lesem hnát dobytek na pastvu, proto se mu říkalo Viehwegswald (les s dobytčí cestou) nebo Viehweidebusch (les s dobytčí pastvou). O rychtáři ještě víme, že prodal roku 1729 kovárnu Hansi Georgu Pohlovi, roku 1735 mlýn Johannu Hanischovi, krejčovskou dílnu Josefu Hanischovi a ševcovskou dílnu Hansi Halmannovi.

Potřebné cihly vyrobila rychtářská pec. Vápenec dodal hrabě Althan ze seitendorfských lomů. Z lomů u Nesselflecku dal hrabě Bubna k dispozici nezbytný pískovec, desky a kvádry. Veškerou dopravu zajišťovali sedláci ze sousedních obcí zdarma. Na přelomu roku 1728 a 1729 byla Orlice zamrzlá celou zimu. Pískovec se mohl z Nesselflecku vozit říčním korytem. Dva kvádry pískovce se jednoduše táhly čtyřspřežím ke kostelu. Led se prolomil teprve při poslední fůře v březnu 1729.

Za kostelem na rychtářově pozemku bydlel u léčivého pramene poustevník. Do roku 1753 to byl bratr Fidelius Tscheppen a do roku 1762 Johann Franz Göbel. Podle jmen lze soudit, že pocházeli ze vsi nebo z blízkého okolí.

Současně s výstavbou kostela byl dřevěný most přestavěn na kamenný.

Bärnwaldské madoně se před velkými církevními svátky věšel na krk zlatý řetěz v ceně 600 zlatých. Před posvícením roku 1746 dezertéři ze Slezských válek - Hans Georg Hanisch z Vrchní Orlice, Josef Kastner - rychtářův syn z Ottendorfu a Josef Wiesner z Rothflössel - řetěz ukradli. Uschovali jej v Ottendorfu u Kastnerovy matky, kde byl také nalezen.

Další lupiči se objevili 9.října 1746: Franz a Johann Georg Habernichtovi z Kladska vylomili olověnou tabulku a ukradli v kostele lampy, svícný a cínové nádoby. Hostie vysypali na pozemku u čp.8. Chtěli věci prodat židovi Jakubu Eliášovi (druhý dům vedle kostela), ten je ale udal. Po dalších loupežích byli uvězněni v Grünwaldu.

Zdálo se, že rekatolizace je úspěšně završena, na dveře však už klepal nový věk.

6. ROZDĚLENÍ SLEZSKA A POČÁTKOVÉ KAPITALISMU

Nejprve se monarchové ještě pokusili hrát v dějinách rozhodující úlohu. V letech 1740-42, 1744-45 a 1756-63 zuřily Slezské války. V letech 1741, 1742 a 1745 obsadili Prusové na určitou dobu východní Čechy.

24.dubna přišlo do Bärnwaldu 400 pruských husarů a po nějaké době odpochovali dále na Rokytnici.

Podle Alligerovy kroniky se utkalo 20 husarů Harrachova pluku a 24 pruských husarů na bärnwaldském mostě 6.března 1745. Prusové byli poraženi a jeden z nich padl.

V září táhli údolím horní Orlice panduři barona Trencka, ale jeho neukázněné houfy nemohly na výsledku války nic změnit. Zanechali ve vesnici pouze potrhanou vlajku. Roku 1893 ji koupil od faráře sběratel starožitností z Pruska.

Ještě 16.prosince 1745 přitáhlo 1400 pruských husarů, chtěli původně táhnout dál na Žamberk, ale vrátili se zpět do Habelschwerdtu.

Mezi válkami 2.ledna 1751 umrzel na poli u Bärnwaldu Georg Hartwich z Kronstadtu, stár 101 let. Co v tomto věku pohledával v lednu tak daleko od domovské obce, je záhadou.

Naposledy během Slezských válek přitáhla pruská jednotka 7.února 1757 a vynutila si poplatek ve výši 18 zlatých a 11 krejcarů.

V celém česko-slezském pohraničí je dodnes patrná stopa těchto válek. Ještě dnes vidíme téměř ve všech vesnicích mosty do Kladska, přes které se nesmí přecházet. Brzy vzniklo nové řemeslo - pašování.

Přirozené hospodářské vztahy byly přerušeny a podorlické vesnice se staly hlubokým pohraničím. Jejich poloha vůči správním a hospodářským centrům (Rokytnice, Žamberk, Králíky, Rychnov) byla nyní krajně nevýhodná.

Tato nevýhoda byla stále zřetelnější, jak rostla industrializace, dělba práce a doprava osob a zboží. Rychle vzrostla úloha měst a výhodně ležících obcí a hospodářský rozmach závisel stále více na obchodních vztazích mezi městy a vesnicemi.

Významu ztráty Slezska si byla jistě vědoma Marie Terezie, když v prakticky novém kostele v Bärnwaldu oplakávala ztrátu Kladska.

6.1. Farní správa

Přírůstek obyvatelstva a zlepšení církevní a státní správy vedly k tomu, že roku 1768 byla nákladem 923 zlatých a 15 krejcarů postavena fara. Od tohoto roku se zdejší kostel stal samostatným farním domem božím. Farnost zahrnovala obce Bärnwald, Schönwald, Halbseiten a osadu Ottendorf. Ve stejném roce byla postavena kolem hřbitova o ploše 1403 m² zeď. Tato zeď na západní a severní straně stojí dodnes, zbývající části byly zbourány v 80.letech 20.století.

Císařským nařízením z 11.dubna 1772 byly zakázány neúčinné meditace a pouti, které trvaly déle než jeden den. Doba největší slávy kostela se pomalu chýlila ke konci, slavné pouti však trvaly až do konce 2.světové války.

Na hřbitově bylo pohřbeno od jeho zřízení až do roku 1945 asi 3700 zemřelých, z toho více než 20 bylo starších více než 90 let. Průměrný počet zemřelých v roce činil asi 10.

V Bärwaldu byli od listopadu 1768 do srpna 1946 činní následující faráři:

Franz Stehr	1768-1781
Antonín Stenzeh	1781-1794
Jan Fröhlich	1797-1801
Antonín Scholz	1801
Jan Bummel	1801-1836
Eduard Hornich	1836-1859
Franz Exner	1859-1881
Václav Hlavsa	1881-1886
Antonín Rypa	1884-1891
Josef Jelon	1892-1908
Biskup und Lexa	1908-1911
Vašíček	1911-1919
Schumsel	1919-1923
Skeřík	1923-1936
Urner, barošovický farář	1936-1938
Göllner	1938
Spittler	1942
Ernst Haik	1943-1945

Poslední farář byl vyhnán společně s vesničany.

Ještě roku 1949 jezdil do Neratova rokytnický farář, aby četl mši. Poslední pokřtěné děti byla roku 1949 dvojčata Josef a Franz manželů Bajarových z čp.27.

6.2. Selské nepokoje, hospodářské problémy

V letech 1770 a 1771 postihla hory neúroda a hladomor. Zemřela více než desetina obyvatel. Vnitřní problémy hospodářského systému a tíha válečných nákladů vedly v celém východočeském pohraničí k rostoucím selským nepokojům a nakonec k velkému a organizovanému povstání v roce 1775.

Zrušení poddanství a růst produktivity práce osvobodily možnosti nezemědělské výroby. V horách nebyly žádné nerostné suroviny, základem průmyslu mohly být jenom zemědělské výrobky: obilí, brambory, len, mléko, maso a ovčí vlna. Významná surovina - dřevo - byla již dlouho značně vyčerpána. Hory byly v této době až do nadmořské výšky 900 m nad mořem odlesněny.

Tradiční průmyslovou plodinou byl odedávna len. Pěstování lnu patřilo k běžným robotním povinnostem. Nejdříve byl zpracováván jednoduše na

vřetenech, od konce 17.století se užíval kolovrat. Po roce 1773 bylo tkalcovství osvobozeno od cechovních nařízení a v Rokytnici vznikl tkalcovský cech.

Po ztrátě Slezska začaly úřady věnovat soustavnou pozornost zpracovávání lnu. Krajský úřad v Hradci Králové vydal nařízení, která měla vést ke zvýšení kvality, a pěstitelé byli povinni vypracovávat každoročně zprávu o vysetém množství lněného semena a sklizeného lnu, popřípadě o neúrodě.

Již v listopadu 1754 navštívila oblast komise komerčního koncesu. Jejím členem byl i komerční rada hrabě Jan Ludvík Harbuval Chamaré, provozovatel úspěšné manufaktury v Potštejně. Ten se snažil producenty přesvědčit o nutnosti kvality lnu proto, aby byl konkurence schopný vůči slezským textilním výrobkům.

Komise zjistila, že počet tkalců na rokytnickém panství (39) je podstatně nižší než na panství králickém (590). Na králicku se vysévalo memelské semeno, který dávalo podstatně lepší len, než řížská odrůda, pěstovaná na rokytnicku. Proto mohli rokytničtí tkalci vyrábět jenom bílé nebo modré plátno nízké kvality.

Na rokytnickém panství nebyl žádný obchodník s plátnem, prodávalo se židovským zprostředkovatelům do Červené Vody nebo za nízké ceny do Kladska. Od roku 1780 byly v Rokytnici zavedeny týdenní trhy, obchodovalo se ale jenom se surovou přízí a se lnem. Surová příze se nadále vyvážela do Mittenwalde.

6.3. Bramborová válka

30.prosince 1777 zemřel bavorský vládce Maximilian III. Josef a tím vymřela bavorská linie Wittelsbachů. Bavorsko připadlo kurfiřtovi Karlu Theodorovi Falckému a ten odstoupil Dolní Bavorsko císaři Josefu II. To se nelíbilo Friedrich II. Pruskému a ten vpadl v červenci 1778 do Čech. Podle zájmu vojáků o selské zásoby brambor se válka nazývala „Bramborová“.

350 rakouských husarů proniklo 31.července 1778 do Habelschwerdtu a opět se stáhli. Prusové se vrátili do města a Habelschwerdt opevnili. Rakouský generál Wurmser plánoval útok na Habelschwerdt dvěma kolonami, jednou přes Batzdorf a druhou přes Kronstadt. 18.ledna 1779 Rakušané Habelschwerdt skutečně dobyli a čtyři hodiny město barbarsky drancovali. 13.5.1779 byl uzavřen Těšínský mír a 18.května 1779 opustily císařské oddíly Kladské hrabství. Aby zabránil paktování zrádných poddaných se souvěrci z české strany, zakázal Friedrich II. návštěvy Kronstadtského kostela a v Langenbrücku nechal postavit nový kostel.

Situaci v Orlických horách, ale především vojenskou situaci po „Bramborové válce“ osobně podle svého zvyku zjišťoval císař Josef II.

v pozdním létě 1779. V Kronstadtu vlastníma rukama žal oves na poli sedláka Nutze¹⁰.

Z úředních dokumentů víme, že rychtář z Bärnwaldu Hans Christof Mohaupt byl povinen pro cestu císaře z Vrchní Orlice do Kronstadtu poskytnout vůz se čtyřmi koňmi a dobrého kočího.

6.4. Souhrnné dějiny školy v letech 1674-1945

Roku 1674 byla zřízena prostá škola v domě čp.4. V polovině 18.století budova již nestačila a byla zřízena škola nová.

Poslední školní budova byla postavena roku 1869 nákladem 7144 zlatých a 66 krejcarů a mezi dvěma válkami ji navštěvovalo až 147 dětí (i ze sousedních vesnic). V přízemí byl byt vrchního učitele s obytnou kuchyní a čtyřmi dalšími místnostmi. V prvním patře byly dvě třídy. Vyšší třídy musely děti navštěvovat v Batzdorfu.

E.Alliger zmínil jako prvního učitele Georga Hüptnera (zemřel roku 1637). Učitelé byli většinou současně i hudebníky a sbornistry.

Prvním zkoušeným učitelem byl od roku 1789 Franz Hirschberg, byl to pravděpodobně otec učitele Hirschberga, který založil ve vesnici hudební tradice.

Bärnwald měl na okresním hejtmanství v Žamberku pověst místa, kde se daří hudbě a zpěvu, a tak vesnice neustále přitahovala hudebně nadané učitele.

V době 1.republiky dával starosta Böhlm školákům zdarma k dispozici veškeré sešity, výkresový papír a učebnice zadarmo. Vrchní učitel se tenkrát jmenoval Johann Krause, po něm byl vrchním učitelem Emil Jentschke. V druhé třídě učil Gaube.

Až do roku 1936 panoval nerušený školní provoz. Když přišel k moci Hitler, započal vanout ostřejší vítr i v Československu. Na mapách musel být ke každému německému názvu připojen český. Obrazy prezidentů visely podle přesného předpisu na zdi. Jejich život a dílo a státní ústava byly základním principem výuky.

Po připojení k Německu se stala škola jednotřídní. Během války s Polskem v září 1939 byly ve škole prázdniny, protože Bärnwald byl ve válečné oblasti.

Učitel Gaube padl ve válce. Po něm přišla učitelka Angela Walschová. Další válečná tažení znamenala uhelné prázdniny (říjen 1940). Jentschke byl roku 1940 povolán do armády a po něm se stal Rolleschek vrchním učitelem.

Ve škole už nebyl klid a nezněla jí hudba. Práce v Hitlerově mládeži a ve Svazu německých dívek spolykala mnoho času. Neustále byly kursy, cvičení a shromáždění. S oblibou se pořádaly takové akce v neděli v době bohoslužby.

¹⁰ Ferdinand Küssel: Hier hat der Kaiser Josef II. Hafer gemäht, in Trostbärnla 1957

Dva poslední roky učila slečna Klingeová. Jiné prameny udávají Marii Nitscheovou jako učitelku až do vyhnání.

Očití svědkové vyprávějí, že slečna Klingeová byla velice přísná a často fackovala chlapce, až krváceli z nosu. Byla také orientovaná pronacisticky. Vyučování bylo jistě těžké, vytápěná byla jenom jedna místnost a v zimě seděly všechny třídy pohromadě. Dále bydlící děti dostávaly v poledne polévku ze školní kuchyně.

Slečna Klingeová nosila sukni krátkou jen po kolena a vesničané na to nebyli zvyklí. Vyprávěli historiky, že si před chlapci sukni schválně ještě povytahovala nahoru.

Slečna Klingeová zmizela koncem roku 1944. Poté učila Elfi Luxová, ale již od ledna 1945 byli ve škole ubytováni uprchlíci z východních oblastí a vyučování jednou provždy skončilo.

7. POSLEDNÍ STOLETÍ MONARCHIE

Napoleonské války se Orlickým horám vyhnuly. Na rozdíl od mnoha českých vesnic nejsou v Bärnwaldu uchovávány žádné sáně, na kterých by malý vojevůdce prchal z Ruska.

Podle seznamu robotních povinností a náhrad z 28.června 1826 patřili k nejbohatším sedlákům v první polovině 19.století Georg Mohaupt, Amand Kolbe čp.22, Anton Kolbe čp.28, Amand Pohl čp. 68, čp.60, čp.63, čp.67 a Georg Kolbe čp.69¹¹.

Rok 1848 neotrásl jenom Evropou, ale i Orlickými horami. Byla zrušena panská správa, dědičné rychtářství a císařským patentem ze 7.září s konečnou platností i poddanství a roboty.

Během ústavních a správních reforem se roku 1850 konaly první obecní volby a roku 1869 byl zřízen soudní okres Rokytnice s plochou 20.523 ha.

Zrušením panské správy ztratila vesnice svou ústřední pozici a stala se jenom jednou ze vsí za hřebenem s okresním hejtmanem v Žamberku. Od té doby vzrostl význam Batzdorfu, protože jeho dopravní pozice byla výhodnější.

V průběhu 19.století získala vesnice charakter, který jí zůstal v rozsahu zástavby a ve vnitřním členění stavení až do konce 2.světové války a u domů, které stojí ještě dnes, dodnes.

V polovině 19.století se dovršuje přechod od otevřeného ohniště k uzavřeným kamnům, od té doby je kuchyně obyvatelná a stává se důležitou obytnou místností.

Až do 18.století se synové stávali „hospodáři“ teprve tehdy, když otec zestárl, právně přebírali majetek až po jeho smrti. Od vojenské služby byli po tereziánských reformách osvobozeni vlastníci selských hospodářství. Toto

¹¹ Robotreluition in Bärnwald, OA Rychnov nad Kněžnou, Fond obce Neratov

nařízení vedlo k tomu, že otcové předávali majetek synům co nejdříve, aby je uchránili povinnosti sloužit v armádě. Díky této skutečnosti a podle finančních možností jednotlivých rodin vznikaly výměnky.

Padesátá, ale zvláště šedesátá léta 19.století jsou obdobím rozvoje ústavního systému v monarchii. Demokratické myšlení se v hlavách sedláků rodilo asi velmi pomalu a pracovní zátěž nenechávala mnoho prostoru pro věci, které s netýkaly vsi a jejího okolí.

Národnostní spory se vesnici díky čistě německému osídlení vyhýbaly.

V šedesátých letech byl do Českého zemského sněmu za okresy Žamberk a Grulich v selské volební kurii zvolen známý mladoček Sladkovský. V druhé polovině 19.století byl Josef hrabě z Nostitz-Rieneck se sídlem v Rokytnici členem panské sněmovny Říšské rady.

Hospodářský rozmach konce 19.století do údolí horní Orlice nedorazil. Vesnice byla udržovaná a sedláci pilní. Dnešní české vsi mohou tehdejšímu Bärnwaldu v čistotě stěží konkurovat, i když hlavní cesta byla ještě dlouho nedlážděná a domkáři byli chudí..

V porovnání s 18.stoletím vzrostl výnos v nominální hodnotě několikanásobně. Čistý katastrální výnos obce představoval v roce 1786 2096 zlatých a 58 krejcarů a v roce 1856 4320 zlatých a 34 krejcarů. Kupní síla zlatého z roku 1856 byla méně poloviční ve srovnání se zlatých z roku 1786. Zachoval se **Steuerschuldigkeitsausweis** (výkaz daňových závazků) Bärnwaldu z roku 1868:

Tab.1: Výkaz daňových závazků obce Bärnwald pro rok 1868

Bezeichnung (Položka)	Fl. (zlatý)	Kreuzer (krejcar)
Daňová povinnost celkem	1214	31,5
z toho:		
Pozemková daň	967	81
Daň z domovní třídy	120	40
Daň z domovního výnosu	14	96
Výnosová daň	82	95
Důchodová daň	28	19,5
10% okresní přírážka ze součtu	121	43 ¹²

Celkové zadlužení hypotékami a směnkami v Rokytnickém soudním okrese dosahovalo 3 mil.korun, to jest 253 korun na hektar, Podobné zadlužení bylo asi i v Bärnwaldě.¹³

¹² Steuerschuldigkeitsausweis, OA Rychnov n.Kn., fond obce Neratov

¹³ Dějiny Rokytnice v Orlických horách, Rokytnice 1980

7.1. V císařsko-královské uniformě, v československé armádě a ve wehrmachtu

Branci z vesnice byli v době Rakouska-Uherska odváděni k c.k.pěšímu pluku č.98 do Vysokého Mýta, jeden prapor tohoto pluku byl posádkou v Josefově, nebo k zeměbranceckému pluku č.30 také do Vysokého Mýta. Pro 98.pluk začala válka v létě 1914 v Haliči, bojoval u Lublinu, před koncem roku byl pluk přeložen do Srbska. Již v květnu 1915 bojoval ale v Istrii proti Itálii. Po odpočinku v zimě 1915/1916 byla brigáda, jejíž součástí pluk byl, opět přeložena do boje proti Černohorcům v Dalmácii. Vojáci pochodovali přes Cetinje, Drač a Tiranu. V roce 1917 dosáhl pluk řecko-makedonské hranice a v této oblasti zůstal do konce války.¹⁴

Po roce 1918 byli branci opět povoláváni do Vysokého Mýta. Ve 30 letech byly zřízeny posádky pro pohraniční opevnění v Klášterci nad Orlicí, Rokytnici a Žamberku. K nim byli odváděni ale pouze „národnostně spolehliví“ muži.

Od roku 1938 přicházeli mladíci k wehrmachtu. Během války byli povoláváni stále méně podle teritoriální příslušnosti, nýbrž podle budoucí specializace, ke konci války nastupovali přímo na doplňovací cvičiště ke krátkému zaškolení - například Milovice, cvičiště u Benešova, slezské posádky apod. - a rychle k bojovým jednotkám.

7.2. Vývoj zemědělství od počátků do konce monarchie

Horské vesnice rozlišujeme na zemědělské a nádenické.

Nádenické vesnice nebyly soběstačné v produkci potravin, především chlebového obilí. Zavedení brambor jejich situaci zlepšilo, ale nevyřešilo. Nádeníci si vydělávali na obživu prací na panských statcích a při těžbě dřeva. Aby vůbec mohli provozovat svoje hospodářství, byli osvobozeni od robotních povinností.

Bärnwald patřil k vesnicím zemědělským. V počátcích pěstovali sedláci ve skromném rozsahu obilí a chovali dobytek. Pěstoval se len, oves, ječmen a žito. V polovině 17.století dosahovala obdělávaná plocha asi 120 ha a její struktura byla: ozim 16%, jař 44% a úhor 40%. Údolí vsi se táhne od západu na východ. Severní strana - řečená Sommerseite (Letná strana) - má více slunečního svitu a obilí je tam zralé o dva týdny dříve než na jižní straně - Winterseite (Zimná).

Od 18.století (od hladomoru 1770-71) se staly důležitým zdrojem výživy horalů brambory. V Bärnwaldu se pěstovaly poprvé roku 1784.

Po roce 1800 byl zaveden jetel a to umožnilo zvýšit stav dobytka o polovinu až dvě třetiny.

¹⁴ Trostbärnla 60.Jahre

V zahradách byly pěstovány ovocné stromy, i když vegetační období je o dva měsíce kratší než v Polabí. Na med se držely včely. Vesničané si vylepšovali svůj jídelníček lesními plody - borůvkami, jahodami a houbami.

V druhé polovině 19.století přešli zemědělci konečně z trojpolního na střídavé hospodářství. Celý cyklus trval 8 let a probíhal takto:

- 1.ozim
- 2.len
- 3.ozim nebo oves
- 4.brambory
- 5.oves nebo jarní ječmen s jetelem a trávou
- 6.jetel
- 7.jetel a travní směs
- 8.úhor

Zavedením lepšího nářadí bylo možné trávník roztrhávat.

V roce 1654 bylo ve vsi 19 spřežení, 110 krav, 72 jalovic, 1 spřežení připadalo na 6,3 ha a 1 kráva na 1 ha. Tyto poměry odpovídají obvyklým podmínkám ve vesnicích založených v 16.století.

Dávno před koncem 19.století nahradila alpská a křížená plemena domácí skot. Ještě před rokem 1945 získal lecjaký kus vyznamenání (například na výstavě v Rokytnici roku 1920, ale i ve větších městech pod horami).

Na konci (1910) monarchie čítal rokytnický soudní okres 9.000 ha orné půdy a 8.911 ha lesa. 7.000 ha patřilo panskému velkostatku a 11.818 ha bylo obděláváno 2.893 zemědělci. V sousedství Bärnwaldu patřily velkostatku především výše položené lesy.

Průměrná výměra samostatného rolníka byla v okrese v roce 1910 4 ha. V Bärnwaldu to bylo 4,7 ha. Odhadujeme, že v roce 1910 bylo v Bärnwaldu 35-45 koní, 200-250 kusů skotu a 45-50 prasat.

Počátkem 20.století přišla umělá hnojiva a stroje. Rostoucí výnos vedl ke zvětšování hospodářských budov. V některých oblastech chyběly pracovní síly, zvláště tam, kde nádeníci našli práci v továrnách na kladské straně.

Dobrým odbytištěm zemědělských výrobků byly průmyslové oblasti a lázně na kladské straně - pro údolí Orlice například Bad Langenau.

7.3. Skromné pokusy o založení průmyslu

Přelidnění a zoufale pomalá industrializace způsobily zchudnutí zemědělců. Nárůst chudoby vedl k většímu rozsahu pašování a k orientaci na tkalcovství a jiné domácí práce a k vystěhovalectví.

Zajímavým způsobem přišly do vesnice zápalky. Ještě v polovině 19.století se zažíval oheň křesadlem a chorošem. *Tenkrát byl Josef Franke, statkář z Peukeru zavřen do vězení kvůli pašování. Celu s ním sdílel člověk z Vimperka a během dlouhých zimních večerů mu prozradil technologii výroby zápalek. Po propuštění Frank zahájil výrobu a dodával až do Vratislavi. Pil*

příliš a zapaloval si dýmku bankovkami. Technologie se prozradila teprve po jeho smrti a výroba se rozšířila.

S pokusem zavést průmysl přišel Alfréd Krupp z Essenu. Na jeho náklady se od roku 1855 hledaly v pokusných výkopech rudy za domy čp. 11, 22, 3, 82 a 60. V roce 1856 se hledalo dále jen u domů čp.72,17 a 22 a nalezeny byly slabé koncentrace kobaltu a arseniku.

Po napoleonských válkách táhla Evropou vítězně bavlna. Roku 1861 bylo v Rusku zrušeno poddanství. Ruská nabídka lnu nejprve poklesla a poptávka po tuzemském lnu stoupla, od 70.let dovoz lnu a juty opět stoupl a domácí produkce stagnovala. V letech 1891-92 bylo odstraněno clo na dovoz surovin. Někdejší nejdůležitější vývozní zboží monarchie - plátno - bylo od té doby vyráběno jen pro domácí trh. Kdysi výnosné pěstování lnu drasticky upadlo. Díky úsilí Eduarda Alligera byla ve vsi založena společenstevní úpravna lnu. Len - sušený a lámáný - se dodával do přádelny v Trutnově. Již v prvních desetiletích 20.století upadla do finančních problémů a roku 1924 zanikla. Objekt byl prodán Luxu „řezníkovi“.

I jiné domácí práce byly málo produktivní. Tkalo se, byly pleteny košíky, vyráběny atlasové perly a ze štěpin krabičky. Ve vsi byl sklad dřevěných krabiček v čp.104. Žádná z těchto výrob nedosáhla továrního rozsahu.

Domácí práce vedla i přes 16hodinovou pracovní dobu předem ztracený boj s tovární konkurencí. Za 16 hodin práce si vydělal tkadlec v roce 1910 0,5 koruny. Litr mléka stál v roce 1900 0,15 koruny. Starší tkalci nebyli schopni vydělat si na živobytí a sami si brali život.¹⁵

Roční hrubý domácí produkt na hlavu přitom obnášel už v roce 1850 205 korun, roku 1910 to bylo asi 500 korun, na jednoho výdělečně činného tedy asi 900 korun, i tkalce však sotva pětinu této sumy.

Nejrůznější organizace se pokoušeli tuto neutěšenou situaci řešit. Říšský spolek pro ochranu dětí, Svaz Němců v Čechách, Svaz Němců východních Čech, Německý školský spolek a Úřad pro opatření na podporu živností založily „Hilfskomitee zur Behebung des Weberelends im Adlergebirge“ (Pomocný výbor k odstranění tkalcovské bídy v Orlických horách). Tento spolek pracoval od léta 1911 do léta 1912, pokoušel se získat od státu podporu a navrhoval technicky vybavit domácí průmysl.

Tyto záměry nebyly uskutečnitelné a neřešily zásadní problém: nedostatek kapitálu, nedostatečné podnikatelské předpoklady, organizaci a místní dopravní síť. Záměry se nepodařilo realizovat¹⁶.

České předhůří bylo průmyslově podstatně více rozvinuto a mohlo jednodušeji využít spontánní liberální období. Města byla napojena na železnici

¹⁵ Dějiny Rokytnice v Orlických horách, Rokytnice 1980

¹⁶ Miroslav Chauer: Textilní výroba a dělnické hnutí na Kralicku a Rokytnicku před I.světovou válkou in Z dějin textilu, Výzkumný ústav bavlnářský Ústí nad Orlicí Sv.3, 1982, Seiten 23-52

a na mnoha místech vyráběly stále rostoucí továrny textil a hromadně potravinářské výrobky.

Těžká hospodářská situace se v Bärnwaldu projevila zejména na přelomu 19. a 20.století. Roku 1910 šel do dražby penzion Josefa Sagnera čp.71. Hostinec Julia Knoblich čp.72 1.dubna 1913 vyhořel a jeho vlastník uprchl do Lince. Od té doby se dnešnímu parkovišti uprostřed vesnice říkalo „Brandplatz Knoblich“ (Knoblichovo spáleniště). Roku 1914 spáchal sebevraždu lesní dělník Johann Prause.

7.4. Souhrnný vývoj finančnictví

Roku 1897 založil Eduard Alliger Spolek Raiffeisenských pokladen (obdoba Kampeličky) pro obce Bärnwald, Schönwald a Halbseiten se sídlem v Bärnwaldu. V témž roce se stal zástupcem u Ústředního svazu německých Raiffeisenských pokladen v Praze a v této funkci setrval až do své smrti v roce 1924.

Posledním jednatelem Raiffeisenky v Bärnwaldu byl Josef Heuer. Obchody se uzavíraly v neděli po mši u něho doma v domě čp.67.

U Raiffeisenky byla většina sedláků. Někteří (Tasler) byli u Landwirtschaftliche Sparkasse (Zemědělská spořitelna) v Rokytnici. V Rokytnici existovala i Spořitelna města Rokytnice. Byla to malá spořitelna se čtyřmi zaměstnanci.

U domu čp.16 v Bärnwaldu je zmínka, že to bylo sídlo Grulicher Gewerbekasse (Králická živnostenská pokladna). Od října 1938 do března 1940 stoupl celkový objem vkladů této spořitelny z 550.000 RM na 900.000 RM a do března do března 1943 na 2.150.000 RM.

Rokytnická spořitelna připadla od roku 1938 metodicky pod Okresní spořitelnu v Králíkách. Během 2.světové války se pokoušela vybudovat pobočku v Giesshübel. Nejtypičtější produktem spořitelny byl překlenovací úvěr pro zemědělce.

7.5. Pašování

„Pašování bylo nedělní zábavou bärnwaldské mládeže“. Rozvinulo se zejména během 19.století. Z Pruska byl pašován cukr, ale i textilie pro ochotnické divadlo (všechny kulisy pro uvedení operety „Walzertraum“), sladkosti, sůl a bižuterie. Do Pruska se nosily boty, oblečení a mouka. Když finanční někoho natchytali, být potrestán podle velikosti zločinu buď domluvou, výslechem nebo vězením.

Roku 1916 byl, pravděpodobně bez pašovaného zboží, ale při ilegálním návratu z Kladské strany přes hranici zastřelen německou finanční stráží Franz Neugebauer z domu čp.23, protože přes hranici utíkal a nereagoval na zvolání.

Pašovalo se i v době 1.republiky až do roku 1938. Zabránit tomu měla československá finanční stráž. Její zaměstnanci s rodinnými příslušníky celkem v počtu 16 tvořili před 2.světovou válkou většinu české menšiny.

Připojením Bärnwaldu k Německu zmizela hranice a s ní staletá tradice. Během války mohly být přebytky opět prodávány do kladských lázeňských městeček.

7.6. Vystěhovalectví

Stále se zhoršující podmínky způsobily, že německé vesnice v Orlických horách se začaly od 80.let 19.století vylidňovat.

Tab.2: Počet obyvatel Rokytnického soudního okresu¹⁷

Rok	Počet obyvatel	1880=100
1880	18.600	100
1890	18.100	97
1900	16.300	81
1910	15.000	81
1921	13.474	72
1930	12.511	67

Podobně klesal i počet obyvatel naší vsi. Z Bärnwaldu emigrovali například:

- Franz a Joseph Neugebauer do Ameriky (Chicago),
- Stepke Franz v roce 1923 do Rakouska (Loitzdorf),
- Heinrich Schreiber v roce 1925 do Rakouska (Gard am Kamp),
- sourozenci Buchmannové do Rakouska (Vídeň).

Připojením k Německu byla další emigrace znemožněna.

7.7. Hudební život

Bärnwald byla vesnice s velice tradičním společenským životem, vyznačujícím se zvyky a společenskostí.

Na pohřbech, svatbách, a křtech hrávala vesnická kapela. Roku 1820 měla 24 a roku 1850 25 muzikantů. Mezi nimi bylo 6 z Peukeru a po dvou z Schönwaldu, Halbseiten a Stuhlseifenu. Kapela hrála po obou stranách hranice.

¹⁷ Dějiny Rokytnice v Orlických horách, Rokytnice 1980

V plném obsazení se ovšem hudebníci setkávali jenom při velkých církevních událostech.

Roku 1820 byl pověřen službou učitele a varhaníka Johann Hirschberg. Ty z žáků, kteří měli hudební sluch, vzdělával v zpěvu a ovládání různých hudebních nástrojů. Z Peukeru, Stuhlseifenu, Marienthalu, Lichtenwalde a Seitendorfu mu proudili učedníci. Když měl dostatek vycvičených zpěváků a hudebníků, odvážil se nacvičovat a uvádět koncerty. Roku 1860 uvedl Haydnovo oratorium. Farář Franz Eixner napadl umělce v kázání, a proto kostelní sbor na letnice 1861 tři týdny stávkoval. Roku 1861 otevřel Geisler nově postavený taneční sál a kostelní sbor při té příležitosti uvedl Schneiderovo oratorium „Weltgericht“ (Soud světa).

Po smrti učitele Hirschberga vzdělával 20 let hudebníky a pěvce Johann Geisler. Koncem 19.století a na počátku 20.století organizoval hudební život ve vsi Adolf Hanisch „rychtář“. V každou neděli nebo ve svátek musela být v kostele uvedena orchestrální mše. Jako sedlák Adolf Hanisch zcela selhal, ale hudba byla celým jeho životem. Hrál na mnoho nástrojů, sólové housle, varhany, klavír. S učitelem Jentschkem, Taiberem Franzem a Taiberem otcem dohromady hráli kvarteto.

Před 2.světovou válkou víme o třech uvedených operetách „Der fidele Bauer“, „Winzerliesel“ a „Walzertraum“. Divadelní skupinu řídil Finger Willi. Notový materiál kostelního sboru byl uložen ve škole ve dvou skříních a zahrnoval přes 600 jednotlivých děl.

Hudební svátek v kostele byl vždy na vánoce a na velké svátky, nebo například při návštěvě litoměřického biskupa Webera při firmaci v roce 1942.

Posledním kapelníkem byl Rudolf Neugebauer z čp.23.

7.8. Události ze života obce v letech 1848-1918

6.dubna 1857 se v "Herrwaldu" (Panský les) na cestě do Ottendorfu oběsil židovský básník Moritz Reich z Rokytnice. Soudě podle dopisu na rozloučenou byla popudem k násilnému konci mladého života nešťastná láska a nízká ochota vydavatelů vydat jeho dílo.

V letech 1858-59 byl celkově rekonstruován kostel a z té doby se zachovala celá řada plánů.

V době prusko-rakouské války v létě 1866 táhl hlavní proud pruské Druhé armády přes Náchod. 26.července Prusové Náchod obsadili a pronikli až ke Dvoru Králové. Druhé armádě velel korunní princ Friedrich Wilhelm, šéfem jeho generálního štábu byl generálmajor Blumenthal. Na levém křídle armády pochodovala 11. a 12.divize, kryté jednou divizí jezdeckou. Pruští husaři a huláni projeli i údolím horní Orlice a několik dní před bitvou u Hradce Králové přišli až do Rokytnice. Způsobili paniku, mnoho Rokytničanů uprchlo do lesa

Suchá (Dürrholz). Pokud Prusové pronikli přes Herrnfeld až do Rokytnice, znamená to, že údolí Orlice bylo obsazeno zcela.

Na rakouské straně stál nejbližší Orlickým horám 2.armádní sbor pod velením polního podmaršálka hraběte Thun-Hohensteina. Jeho štáb sídlil ve Vysokém Mýtě a v Žamberku byla 2.lehká jízdní divize. I rakouští husaři poslali hlídky a na pečínských polích před Rokytnicí tábořila celá rakouská brigáda. Ta ale odtáhla ještě před tím, než strach z pruských husarů vyhnal Rokytničany do lesa.

Je možné číst obecné zmínky o tom, že u Bärnwaldu se zneprátelené strany utkaly v boji. Pokud to je pravda, muselo to být mezi 26.6. a 4.7.1866.

Obyvatelé údolí Orlice se především báli, že přes hranice přijdou drancující bandy, ale nedošlo k žádné srážce.

Roku 1870 byla postavena silnice z Batzdorfu do Bärnwaldu. Teprve roku 1898 byla prodloužena z Bärnwaldu do Kronstadtu. Ale již 1.5.1873 byla zřízena jízdní pošta z Rokytnice přes Batzdorf a Bärnwald do Kronstadtu.

Roku 1890 byly na kostelní věži instalovány hodiny. V témž roce prohledávali zedník Johann Buchmann a obchodník Rudolf Exner úkryty v kostele. Ve velkém pilíři sakristie našli za dvěma okénky dva prázdné prostory velké 1 x 1 x 1 m, v jednom byly dva dětské lněné oblečky, kožený opasek a mrtvý holub. Pod schody byly na nazděných pilířích zazděné dveře a strop duněl. Je to údajně na místě, kde spadl stavitel Rhein.

Počátkem 20.století přišel do vesnice sport. Svedeny sousedním Batzdorfem měly téměř všechny děti před 1.světovou válkou lyže. Vyráběli je otcové nebo Zimmer „švec“. Kluci měli za farou skokanský můstek ze dřeva a sněhu v místech, kde je dnes vlek.

V létě se děti koupaly v řece. Plavání bylo kvůli mělkosti možné jen s velkými obtížemi.

Velkou událostí v životě vesnice zůstala až do 2.světové války „Baanwaaler Foart“ (Bärnwalder Fahrt - Bärnwaldská pouť) - ve svátek Nanebevstoupení Panny Marie 15.srpna. Selky pekly v chlebové peci koláče s mákem, posýpkou a tvarohem.

Poutníci přicházeli v počtu několika tisíc. Na „Zeisberg Wiese“ (Zeisbergově louce) před mostem byl kolotoč, střelnice a řada prodejních stánků, hospody byly plné a dechovka hrála.

8. OD ROZPADU MONARCHIE DO KVĚTNA 1945

8.1. Ustavování nástupnických států

Během 1.světové války padlo ze vsi 31 mužů, to bylo 8% obyvatel vesnice. Seznam je v příloze.

21.října 1918 vyhlásili němečtí poslanci Říšské rady ve Vídni (od roku 1897 byl poslancem Říšské rady za okresy Rokytnice, Grulich a Landskron sociální demokrat Kieswetter) nový stát Německé Rakousko (Deutsch-Österreich). 29.října 1918 je následovaly Němci osídlené kraje České koruny. Byla vyhlášena provincie Deutschböhmen (Německé Čechy). Protože Orlické hory byly od jiných německých oblastí Čech vzdáleny, byly připojeny 30.října 1918 k provincii Sudetenland (Sudety) s hlavním městem Opavou. Za Králicko byl v zemském sněmu Sudet F.Rohner a za Rokytnicko Dr.H.Petsch. Výnosem zemského správce Sudet byly Králíky 16.listopadu 1918 vyhlášeny za sídlo okresního hejtmantství pro okres se 40.000 obyvateli¹⁸.

Nejaktivnějším činitelem těchto kroků byla králická základní organizace německé sociální demokracie. Konzervativní obyvatelstvo horských vsí se aktivit provincie Sudety neúčastnilo a nepřerušilo kontakty se žamberským hejtmantstvím, nezačalo ani vybírat daně, ani vytvářet domobranu (Volkswehr). Vše se omezilo na Králíky. Jen obecní zastupitelstva musela na hejtmantství přísahat věrnost. Volkswehr se začal v Rokytnici vytvářet 4.prosince 1918. Na rozdíl od Králík, kde místní buržoazie cítila svou příležitost, cítili horalé, že nová správní struktura nic nového nepřináší, jenom požaduje další peníze¹⁹.

V noci ze 14. na 15.prosince 1918 byla Rokytnice obsazena českým vojskem v počtu 217 mužů se 4 těžkými kulomety z 30.vysokomýtského pěšího pluku²⁰ a 18.prosince 1918 přísahali starostové věrnost Československé republice. Bärnwaldský starosta Franz Zimmer byl nahrazen Franzem Böhmem.

8.2. 1.republika do 30.let

Pozemková reforma připravila velkostatkáře Josefa a Rosu Nostitz-Rieneckovy o několik desítek hektarů. Smrtelnou ránu panskému majetku ale udělila nevhodná sadba a nesmyslná spekulace na marku. Někdejší hraběcí rodina ztratila svůj majetek ještě v 1.republice. Šlechta ztratila na rokytnickou vedle politického postavení doslova i jakoukoli hospodářskou základnu.

¹⁸ Orlické hory Podorlicko, Sborník 5, Kruh Hradec Králové 1975, Seiten 201-220

¹⁹ Miroslav Chauer: Textilní výroba a dělnické hnutí na Kralicku a Rokytnickou před I.světovou válkou in Z dějin textilu, Výzkumný ústav bavlnářský, Ústí nad Orlicí, Sv.3, 1982, strany 23-52

²⁰ Ota Holub: 35.hraniční oblast

Ti, kteří byli ve státních službách, měli najednou kvůli své národnosti a nedostatečným znalostem češtiny problémy. Aby byla získána místa pro Čechy, byli německy mluvící úředníci přemísťováni do vnitrozemí. Franz Knoblich byl před rokem 1918 poštovním kočím, později listonošem. Roku 1923 byl přeložen do Chocně do drážní balíkové služby. Neuměv řeč byl propuštěn. Předčasně penzionován byl i někdejší policejní úředník Josef Böhm.

8.3. Hospodářská struktura

Hospodářská situace nebyla uspokojivá. Některé statky byly zadlužené: Böhm Franz, Acksteiner a Hanisch "Scholze".

Josef Alliger přestavěl dům čp.16 na velkou dílnu na soustružení dřeva, přijal několik tovaryšů a učedníků a dodával výrobky ze dřeva velkoodběratelům. Během krize několik jeho zákazníků zkrachovalo a nezaplatili zboží. 30.srpna 1930 se oběsil.

Franz Netuschil přestavěl kolářskou dílnu čp.19 na větší firmu, kvůli přestavbě, nákupu strojů a krizi se zadlužil a jeho majetek byl soudně vydražen.

Majetek řezníka Hovorky byl soudně vydražen v roce 1935.

Na Velký pátek 1937 se oběsil Damian Tasler.

Ale ves žila a pracovala. Podle výkazu ze 17.května 1939²¹ se obyvatelstvo členilo podle svého sociálního postavení následovně:

Tab.3: Sociální postavení mužského obyvatelstva Bärnwaldu v roce 1939

Označení	Z celkového počtu 172:
Samostatní	68
Vypomáhající členové rodiny	25
Úředníci	1
Zaměstnanci	2
Dělníci	62
Svobodná povolání	14

Kromě zemědělství byla ve vsi mezi dvěma světovými válkami následující řemesla:

- 1) kovář: Franz Fischer,
- 2) dva řezníci: Lux Otto, Knoblich Franz jn. - prodávali salám, jitrnice a jelita,
- 3) truhláři: Franz Příhoda, Josef Eltner a Josef Kreusel (čp. 35),
- 4) ševci: Wilhelm Hanisch, Rudolf Böhm, Jestel Matějka a Tasler Schuster,
- 5) hostince: Acksteiner čp.46, Žabka přímo u mostu - navštěvován většinou z Kladska,
- 6) Eltner „křejčí správčář“.

²¹ SOA Opava, fond RP, inv.č.967

Dobytěk byl stále výnosnější a výroba mléka stoupala. Po 1.světové válce vznikla mlékárna nejprve v Rokytnici (1924) a později soukromá mlékárna v Bärnwaldu. Mlékárnu provozoval na pozemku Ernsta Kolbeho z čp.69 Karl Kastner z Prostřední Rokytnice. V provozu byli zaměstnání Anton Kolbe z čp.55 a Olga Geislerová z čp.2. Zpracovávalo bylo mléko nejen z Bärnwaldu, ale i z jiných poorlických vsí a vyráběl se tvaroh a máslo.

10.července 1929 byla založena "Molkereigenossenschaft für das Erlitztal GmbH" (Mlékárenské družstvo pro údolí horní Orlice) se sídlem v Batzdorfu. 1.října 1929 byl zahájen provoz s denní dodávkou 1600 l. Byly napojeny vsi Batzdorf, Čihák, Nesselfleck, Hohenerlitz, Halbseiten, Bärnwald, Schönwald, Neudorf, Schwarzwasser, Kronstadt, Kerndorf, Grünborn a Trtschkadorf. Nejprve dodávali jenom někteří velcí sedláci. Postupně byly překonávány dětské nemoci a roku 19327 byla otevřena vlastní budova - stojí dodnes a byla užívána jako kuchyně státního statku. Objem vykupovaného mléka stoupal. Po roce 1938 se připojily kladské vesnice Mariental, Freiwalde, Peuker, Stuhlseifen und Seitendorf a dodávaly do Batzdorfu. Mlékárna se vybavila novými stroji a od roku 1939 mohla jako první v okolí vyrábět značkové máslo, denně se vykupovalo 7-8000 l²².

Poté co se rozjela družstevní mlékárna v Batzdorfu, nemohla se bärnwaldská mlékárna udržet a byla roku 1939 zavřena.

V Bärnwaldu byly v provozu tři obchody. Největší patřil Franzovi a Marii Knoblichovým a měl roční obrat přes 800.000,-korun. Zboží se nakupovalo ve velkoobchodu u Kopeckého v Žamberku, později v družstvu GEDEKA v Rotwasser.

V Knoblichově domě čp.73 bylo hostinských pokojů a 3 komory pro hosty. Jedna noc c plnou penzí stála 32 korun. Pro srovnání stál v roce 1928 1 kg másla 22-24 korun, 1 kg cukru 6 korun, 1 kg brambor 2 koruny a 1 kg hovězího 10-12 korun. Ceny roku 1928 byly desetinásobkem cen z roku 1914. Stavební náklady na dům čp.73 byly 240.000 korun.

Další dva obchody Acksteiner a Matějka byly menší.

O rodičky se staraly dvě porodní báby paní Sommerová a Eltnerová. Nejbližší lékař byl v Kronstadtu.

Ze státních služeb zmiňme poštu - tam pracovala paní Zimmerová - finanční stráž. Paní Zimmerová, rozená Volkmerová, ovládala český jazyk a proto neměla ve svém úřadě nikdy problémy s českou správou. Finanční úředníci byli výlučně Češi, nejprve tři, v roce 1938 posílení na 12 mužů.

8.4. Politický vývoj ve 30.letech

Rozhodující politickou silou ve vsi byl po roce 1918 „Bund der Landwirte“(strana „Svaz zemědělců“). Místní organizaci vedli Lux a Kolbe a

²² Josef Urner: Milchwirtschaft im Erlitztal in Heimat Adlergebirge, 4.Folge, Seite 76

tato strana sestavovala v letech 1923-1931 celou kandidátní listinu pro obecní volby a opatřovala ji svým razítkem s kosou a hráběmi mezi dvěma snopy.

Politický okres Žamberk (soudní okres Rokytnice byl jeho součástí) měl roku 1937 46.716 obyvatel, z toho 29.400 Čechů a 17.113 Němců. Míra nezaměstnanosti v politickém okrese dosahovala roku 1933 14% a roku 1935 11%.

Celková chudoba a vliv nacistického Německa se odrazil i v Rokytnickém okrese. Výsledek parlamentních voleb ukazuje tabulka 4.

Domníváme se, že i ve vsi mnozí volili SDP. Místním vedoucím Sudetoněmecké strany byl Fischer Franz „kovář“.

Určitý vliv si ve vsi podržel „Bund der Landwirte“. Henleinovu stranu prokazatelně nevolili: Franz Galle, Josef Kreusel a Neugebauer Rudolf.

Tab.4: Výsledek parlamentních voleb roku 1935 v Rokytnickém soudním okrese

Strana	%
Sudetoněmecká strana	54,5
Bund der Landwirte	17,0
Německá sociálně demokratická strana	10,8
německá křesťansko-sociální strana	9,2
Česká agrární strana	1,3
Strana živnostenská	0,9
Národně sociální strana	0,9
Lidová strana	0,5
Komunistická strana	0,5

8.5. Rok 1938

Od roku 1936 byla politická situace stále napjatější a po připojení Rakouska k Německu ještě více. Mobilizace 21.května 1938 znamenala příchod vojáků a budování zátarasů u Batzdorfu.

V září hrozila bezprostředně válka. Hlavní obranná linie československé armády byla za Bärnwaldem na hřebeni hor. Někteří zemědělci odehnali dobytek na německou stranu, ale protože se nic nedělo, opět se vrátili.

18.9.1938 uprchl učitel Emil Jentschke. Zbytek dětí, který ještě chodil do školy vyučovala jediná učitelka paní Walschová. Výuka byla ale brzy zastavena, protože většina dětí chyběla. Kupodivu čeští pohraničníci na útoky přes hranice vůbec nereagovali. Přecházely celé rodiny s množstvím zavazadel, dokonce celé

povozy přejížděly Orlicí přes hranici. Uprchlíci byli registrováni v Peukeru a pokračovali dále přes Habelschwerdt do sběrného tábora Hasitz u Kladska. Po několika dnech byly ženy a děti odvezeny do vnitrozemí (k Baltickému moři) a muži odešli do Wünschelburgu, kde měli být vycvičeni pro Freikorps (dobrovolný osvobozenecý sbor). Dohlížet na ně měli SA-mani.

Ještě 18.září se ukázala proti Bärnwaldu na kladské straně cyklistická jednotka německé pohraniční stráže a další skupina obsadila hranici u Stuhlseifenu. Na kótu 690 přišlo asi 40 Němců a po 5 minutách opět odešli²³.

Správce oddělení finanční stráže z Bärnwaldu Tomáš Vaněk uviděl na druhé straně dalekohledem správce mlékárny Karl Kastnera v ordnerské uniformě a s hákovým křížem na rukávu. Vaněk řekl, že by jej nejráději zastřelil²⁴.

V noci z 20. na 21.září přepadl jeden člen Sudetoněmeckého Freikorpsu stanici finanční stráže v Neudorfu. Hodil do strážnice granát, jednoho finance zranil a ten později na následky tohoto zranění zemřel.

21.9. byli mobilizováni koně.

Freikorps přepadl 22.září okolo půlnoci celnici v Batzdorfu. V celnici byli jenom vrchní respicienti Hampejz a Ptáček a tři muži vojenské posily, proto se stáhli za budovu, za střelby a výbuchů granátů celnice vyhořela.²⁵

25.září procházela Vrchní Orlicí hlídka SOS (Stráž obrany státu) - strážmistr finanční stráže Josef Navrátil a vojín Bárta. Navrátil byl postřelen a 2.října 1938 zemřel na následky poranění páteře²⁶.

Počátkem října stanuli muži z Bärnwaldu ve Freikorpsu proti Hermsdorfu u Broumova. Učitel Jentschke odmítl bojovat ve Freikorpsu a byl přesunut k pracovní službě. V polovině října 1938 byli všichni Bärnwald'ané zase doma.

Podle mnichovské smlouvy byl Bärnwald připojen k Německé říši, k Sudetské župě, k vládnímu kraji Opava a ke králickému okresu. Vesnice nebyla tak významná, aby jí procházela německá armáda. V prosinci navštívil Adolf Hitler okresní město Grulich. Králičtí se konečně dočkali povýšení svého města na okresní.

Franz Fischer se stal vedoucím Nationalsozialistische Volkswohlfahrt (národně socialistický blahobyt lidu), místním vedoucím NSDAP se stal Jaschke z Vrchní Orlice, jenom zpola gramotný sedlák. Kdo mu dříve udělal něco proti vůli, ten teď pocítil hněv všemocného. Tasler „hrobník“ se stal vedoucím Pracovní fronty a jeho žena vedoucí Svazu žen. Toto rozdělení funkcí mnohé ve vsi zklamalo.

Ve všech vesnicích měly být ustaveny SA. Vrchní velení měl vrchní učitel Rösner z Batzdorfu. Mladíci zprvu nevěděli, o co jde, a přihlásili se. Učitel

²³ Ota Holub: Třicátá pátá hraniční oblast, str.204

²⁴ Ota Holub: Třicátá pátá hraniční oblast, str.201

²⁵ Ota Holub: Třicátá pátá hraniční oblast, str.209

²⁶ Ota Holub: Třicátá pátá hraniční oblast, str.235

Jentschke odmítl být vedoucím SA ve vesnici, funkci převzal Franz Zimmer. Brzy se ukázalo, že SA jsou neustále povoláváni ke cvičením, pochodům a kursům a to v každou denní a noční dobu. Většina přihlášených selských synků se po zkušební době zase odhlásila.

8.6. Zajímavosti ze vsi v době 1.republiky

Velice aktivní byl ve vsi hasičský sbor. Měl 20 až 30 členů. Ve vsi byla nářadovna a vrchní (čp.48) a spodní úložiště stříkačky (čp.91).

Od roku 1925 jezdila autobusová linka Žamberk-Kronstadt přes ves.

V roce 1926 byl v Rokytnici založen Deutscher Gebirgsverein für das Adlergebirge (Německý horský spolek pro Orlické hory) k podpoře německého cestovního ruchu²⁷. O jeho činnosti ve vsi nemáme žádné zprávy.

5.7.1931 letěla přes Orlické hory vzducholod' Zeppelin.

V roce 1933 byl u příležitosti 200.výročí kostela instalován nový oltář.

Ve třicátých letech byla Ředitelstvím opevňovacích prací (ŘOP) na hřebeni hor vybudována moderní linie opevnění.

Stavba dvou středně velkých bunkrů na Anenském vrchu začala 5.května 1937. Bunkry mezi Haničkou a Komářím vrchem stavěla firma Hons, pevnost Haničku na cestě z Bärnwaldu do Rokytnice pražská firma Ing.Hlava. Oblast kolem Haničky byla vojensky uzavřena a tradiční spojení Bärnwaldu s Rokytnicí přerušeno. Přesto že stát investoval do výstavby opevnění několik desítek miliard, nepřinesla investice do pohraničí žádné hospodářské oživení, protože „nespolehliví“ občané německé národnosti nesměli pro ŘOP pracovat, ani mu dodávat zboží. Na svá pole v zakázaných zónách mohli jenom se zvláštním průkazem a za nejpřísnějších kontrol.

Budovatelé pevností chtěli zbourat Anenskou kapli na Ernestinenbergu. Bärnwaldané a Ottendorfané kapli v zimě 1935/36 rozebrali, přenesli do Ottendorfu a znovu postavili. I toto místo bylo ale později zahrnuto do zakázané zóny. Ve stejné době snesli sedláci Franz Krause (čp. 27) a Rudolf Tasler (čp. 30) dva kříže z hor a postavili je u svých stavení.

S původní Anenskou kaplí je spojena jedna pověst:

V lesích na Ernestinenbergu dohlížel hajný Kastner z Ottendorfu. Pytláci tam provozovali své nekalosti, ale Kastner je nemohl lapit při činu.

Jednoho dne opět sledoval jejich stopu a rozhodl se, že v horách přespí. Sotva se položil za keř, uslyšel hlasy. Tři pytláci si sedli ke kři, rozdělali oheň a začali opékat střelenou zvěř. Přitom si ulevovali ze zlosti na hajného: "Wenn mr da verfluchta Karl do hätta" (kdybychom toho proklatce měli tady), řekl jeden, "tät' mr 'n eis Feuer schmeissa, doss a elendiglich verbrien müsst!" (hodili bychom ho do ohně, aby se konečně upekl). Hajný to uslyšel a studený pot mu

²⁷ Ferdinand Küssel: Die Hohe Mense, in Trostbärnla 1957

začal téci po zádech. Přisahal, že na tom místě zřídí kapli, pokud přežije do rána.

Pytláci se nacpali a usnuli spánkem spravedlivých. Hajný nemohl ani oka zamhouřit. Sotva začalo svítat, sebral pytlákům zbraně a pospíchal do vsi. Několik mužů přišlo s ním, přemohli pytláky a odvedli je k řádnému potrestání. Hajný brzy na to nechal na vrchu zřídít kapli na počest svaté Anny. Stalo se někdy před rokem 1700.

8.7. II.světová válka

Začalo se cvičit zatemňování. Správa, mládež, vše bylo rychle připravováno na válku. Od léta 1939 všude visela úzkostná otázka: Proboha, snad ne už zase válka!?

Během 2.světové války bylo povoláno 92 mužů ze 174 mužů (stav 1939) všech věkových kategorií do wehrmachtu. Z toho 44 padlo nebo je pohřešováno, to je 12% celkového počtu obyvatel, ale téměř třetina všech praceschopných mužů.

Na počátku byly ještě prostředky a králický okresní úřad financoval stavbu silnice z Giesshübelu do Grulichu a vklady v Rokytnické spořitelně rychle rostly.

V mnoha statcích nahradili zajatci (prokázáni jsou Poláci) a čeští pacholci muže, sloužící v armádě. Podobně jako v 1., patřili i ve 2.světové válce zemědělci k méně postiženým skupinám obyvatelstva - potraviny měli z vlastní produkce a v jiných druzích potřeb byli zvyklí více se zásobovat sami. Ale ztráta zkušených zemědělců byla strašlivě vysoká.

Ženy se dívaly se strachem dolů k vesnické cestě, jestli jim listonoška nenese špatnou zprávu.

8.8. Nářečí a zvyky

Původní obyvatelstvo mluvilo velmi svérázným nářečím. Dá se říci, že každá vesnice měla svou vlastní selskou řeč. Němečtí osídlenci přinesli různá původní nářečí, ale souvislé osídlené trvalo 700 let a původní dialekty splynuly do „slezské horské němčiny“. Ta byla základem němčiny v údolí Orlice.

Po rozdělení Slezska se dostal jazyk více pod vliv rakouské linie jihoněmeckých dialektů a relativně malá plocha a vzdálenost od jiných německy mluvících oblastí způsobila rostoucí vliv češtiny (trám - německy Balke, v údolí Orlice - Trom) a zvětšující se odlišnost nářečí. Avšak tradiční příbuzenské a sousedské vztahy s kladskými vesnicemi byly neustále obnovovány, protože působil přirozený spád tímto směrem. Pro vesničany byla Rokytnice správním střediskem, ale až do Slezských válek hospodářským uzlem Kladsko, po rozdělení Slezska, zejména po roce 1848 byl centrem oblasti Žamberk a

jazykově velice blízké Králiky. Králiky byly nakonec až do května 1945 i správním centrem.

Příklad bärwaldského dialektu:

Weil's etze ies kaalt woann, fängt aa do bei ons doas Schweinschloachta oa. A jeder, daar 's im Stande woar, hoatt sich a Schweinla kaaft on gefittert zum Schloachta. Nu is es so weit. Känn hiesicha Flaischr kenna mir nee zum Schloachta nahma, dar kemmt, derschleetr, kroatzt die greebsta Barschta rondr oan lett doas Gedärme a suu liecha. Do senn onse Flaischr wull ganz andersch eigerecht. Do waan die Därme gepotzt oan es wärd Preßworscht, Weißworscht, Zwiewelworscht oan drnooch nooch die guuda Laawrwertschtlan gemacht. Zoletzt kemmt doas Woaschtfellsl. Vo dam wärd zu a besta Freunda oan Nockwann a Krugkv'll (ein Krug voll) gescheckt. Doas ies ju a Froide fier de Kendr, a jeedes wiel gien drmiet, denn do a schien Trenkgeld.

's hoatt groade Gloatteis, do ging onser Gruussr zu Seffan (einem Nachbarn) miet Worschtfellsl, denn datt goas meiste Trenkgeld. Vier m Hause stürzt a hie, dr Krugk ei tasuend Schärwa oan 's Woaschtfellsl loach vier dr Tiere. Woas nu macha?, sennte dr Jonge. Doch 's toat nee lange tauern, doo foast a Mutt, gieht nei oan sprecht: „Dr Voatr oan die Muttr loan Euch schien grissa oan fier dr Tiere leit 's Woachtsfellsl.“ Do sprooch dr Nockwr druuf: „Do hoste femf Bieme (Groschen), a Waig hoste ju doch gemacht oan die Hunde waan 's wull uufleckla.“

Až do roku 1945 se styk s českou řečí omezoval na jednání s úřady, větší sedláci dodávali své přebytky i na český trh, odvedenci se museli trochu naučit česky v armádě. Žáci se intenzívněji zabývali češtinou až od „měšťanky“. „Handl“ - výměna vlastního dítěte na rok za česky mluvící dítě s cílem, aby se dítě naučilo druhou řeč, nebyl tak rozšířený jako ve městech.

Ti, kteří po roce 1946 zůstali v Československu, museli se rychle doučit, ale ještě v sedmdesátých letech hovořili s mnoha chybami.

Selský rok se řídil přírodními obdobími a podle církevních svátků. Mše byly hojně navštěvovány a děti byly hrdé na to, že mohly ministrovat.

Jedlo se velice prostě: ke snídani převážně chléb, případně mléčná polévka, česneková polévka nebo kyselá polévka. Oběd byl v létě studený. Jedlo se hodně kysané a sladké zelí, k večeři brambory. K maštění se používal lněný olej.

Život ve vsi se vyznačoval vysokým počtem dětí v jednotlivých chalupách. Podle záznamu z roku 1939 měly největší počet dětí z žijících žen tyto:

Tab.5: Ženy s největším počtem dětí

Jméno	Datum narození	Čp.	Počet živě
-------	----------------	-----	------------

			narozených dětí
Stepke Maria	10. 1.1888	15	11
Wanschura Filom.	13.9.1857	51	8
Zerbs Theresia	14.10.1871	100	8
Kallaus Berta	10. 1.1877	18	8
Zimmer Anna	17. 8.1881	42	8
Tasler Josefa	5. 3.1888	30	8

V roce 1939 žilo ve vsi celkem 16 žen, narozených před rokem 1884 a 13 žen další generace(narozených po roce 1884), které měly více než 4 živě narozené děti. Průměrný počet dětí na jednu ženu této skupiny byl 5,9²⁸.

9. VŠECHNO VÁM MOHOU VZÍT, ALE ZACHOVEJTE SI SVOU VÍRU

9.1. Vyhnání

V prvních květnových dnech 1945 táhli vesnicí prchající němečtí vojáci. Děti přihlížely a vojáci se na ně mlčky dívali, jako by chtěli říci: „Kdybyste věděly, co vás čeká?!“

Všude ležely zbraně a uniformy. V řečišti stály odstaveny bojové vozy.

10.května ráno v 01,00 obsadili Bärnwald vojáci sovětské armády. Tábořili uprostřed vesnice. V 9,30 ráno šli dva vojáci nahoru vesnicí. Chtěli ale jenom oves pro koně a zase se vrátili. Všichni muži od 16 do 60 let se museli shromáždit a odevzdat zbraně a municí. Děti musely přijít na „rychtářství“ a čistit municí. Rusové ničili municí detonacemi.

Téhož dne večer (asi 19,00) vystřelil voják v ruské uniformě několikrát z pancéřových pěstí a jedna ze střel zasáhla sanktusovou věžičku kostela. Vypukl požár.

Vesničané nedokázali sami požár uhasit, ale udrželi oheň alespoň před schody na kůr. Udělali řetěz od potoka a podávali si nahoru kbelíky. Zvony se tavily a hodiny naposledy byly, až je oheň zničil. Shořel celý krov a dřevěné schodiště obou věží. Silná cihelná klenba uchránila vnitřek lodi od plamenů.

Rusové potom chodili každé dva dny ve dvojicích nebo trojicích, chtěli jídlo a alkohol. Brzy se přestěhovali do velkého tábora u Stuhlseifenu, ale i potom chodili a prohledávali domy. Váleční navrátilci Zimmer, Schreiber a Žabka byli Rusy odvedeni do zajateckého tábora.Žabka už se nevrátil.

²⁸ SOA Opava, Fond RP

Někdy bylo slyšet střelbu a křik. Říkalo se, že znásilňují ženy. Bylo jasné, že po Rusech přijdou Češi, a vesničané si mysleli, že příchodem Čechů bude všechno zase dobré.

Brzy přišli uniformovaní Češi. Paní Zimmerová z čp.60-89 vařila českému veliteli. 26.května 1945 se vesničané probudili a zjistili, že vesnice je obklíčena. Všichni muži se museli shromáždit v Acksteinerově hostinci. Každý dostal 5-25 ran. Podle některých informací se na týrání z donucení podílel český starousedlík Antonín Pácha z čp. 104 .

Z Bärwald'anů nebyl nikdo zabit, ale v hostinci v Bärwaldu byli usmrceni:

- 1.Starosta Josef Hermann "švec" ze Schönwaldu a
- 2.Emil Heuer z Neudorfu, který náhodou přijel do vesnice pro mléko.

K smrti odsouzení si museli sami vykopat hroby. Neugebauer Rudolf z čp. 23 a další je museli odnést na žebřících ke hrobům. Pohřbeni byli vedle Acksteinerova hostince (dnes hotel Lilie) tam, kde je dnes dětský kolotoč.

Příslušný vedoucí NSDAP Jaschke z Hohenerlitz byl krutým způsobem ubit, ale ne v Bärwaldu. Kolbe „mlynář“ byl v roce 1946 odvečen do Hradce Králové, kde roku 1947 zemřel na rakovinu plic.

Bärwaldský místní selský vedoucí Franz Zimmer uprchl.

V Neudorfu bylo za přepad finanční stanice a smrt jednoho finance pověšeno 12 mužů.

6.-10.července procházeli Češi mnohé usedlosti a některým vesničánům přikázali, aby se s potravinami na 14 dní shromáždili na „Knoblichově spáleništi“.

Bylo to první, divoké, vyhnání a týkalo se asi poloviny obyvatel. Byli odvedeni přes most na kladskou stranu a dále se o ně nikdo nestaral. Kdo mohl, šel k příbuzným ve slezských vesnicích, ostatní se nastěhovali do různých prázdných chalup. Chodili stále na vrch dívat se do Čech, jestli jejich domy ještě stojí. V únoru 1946, začali Poláci sestavovat transporty do okupačních zón Německa a odvezli i vyhnané Bärwald'aný, při tom je ještě stačili oloupit.

Bärwald'ané přeházeli hranici a pokoušeli se odnést své věci, ale hlavně získat povolení zůstat v Československu.

Na hranici chodily polské a československé stráže. Přecházet se muselo na vhodných místech, kde na obou stranách hranice stály domy a ještě lépe vraky v řečišti. Děti potom čekaly v opuštěných chalupách v Schönwaldu na svou matku, až se vrátí z úřadů v Žamberku a Rychnově.

Na jaře 1946 zuřil už v Československu volební boj a to bylo možné využít k získání povolení k pobytu. Z Bärwaldu mohli ale zůstat jenom rodiny Neugebauerova, Gallova a Kreuselova, ale i ony musely později vesnici opustit.

Protože Bärwald'ané byli v době vyhnání na různých místech, byli také odsunuti na různá místa. Většinou do sovětské okupační zóny, mnozí potom odešli do západního Německa. Největší část tvořily matky s více dětmi, a

protože o ně němečtí sedláci nestáli, byli ubytované příkazem. Dnes žijí v Bádensku- Württembersku, Hesensku, Severním Porýní-Vestfálsku a v Předním Pomořansku u Baltického moře.

Ještě v roce 1946 začalo velké úsilí o obnovu kostela. Farář Haik a vesničanky vyklidily trosky. Vojáci 1. roty I. praporu 19. pěšího pluku československé armády napsali již 8. srpna 1945 Msgre. Dr. Janu Šrámkovi, místopředsedovi vlády, aby svým zásahem urychlil rekonstrukci skvělé památky.

13., 14. a 15. srpna 1946 se konala druhá fáze vyhnání původního obyvatelstva, nejprve do tábora v Králíkách. Tam strávili čtyři týdny, až počet shromážděných dosáhl 500, z nich byl sestaven transport do Německa.

Při posledním jídle u českých příbuzných mluvilo se s nadějí o tom, že „příští rok jste zase zpátky“, ale 400 let dějin Bärnwaldu tím bylo uzavřeno.

Mezitím se podařilo získat finanční prostředky od ministerstva školství a osvěty, část nákladů pokryly i dobrovolné sbírky. Okresní národní výbor urychlil schvalovací řízení a 18. října 1945 mohly započít opravy kostelní střechy.

Firma Josefa Kalouse postavila dřevěný krov, pobila jej prkny a pokryla lepenkou. 24. A 25. dubna 1946 byla stavba hotova, ale náklady ve výši 472.233,10 Kč značně překročily původní rozpočet. ONV si musel vzít půjčku od okresní spořitelny v Žamberku, byla by splácena až do roku 1989.

Eternitem nebo šindelem nebyla střecha již nikdy pokryta. Práce byla odsunuta kvůli nedostatku peněz na rok 1947 a nepodařilo se ji zařadit do dvouletého plánu. I když se Státní ústav památkové péče velmi snažil, nezískal peníze ani odjinud.

9.2. 1947-1989

Po válce byl v provozu obchod v čp.73 na návsi. Koncem 40. let odešla finanční stráž a obchod se nemohl udržet. V padesátých letech byla v bývalé škole otevřena hospoda, ale roku 1955 byla zase zavřena, málo zákazníků.

Poté jezdila jistou dobu do vsi pojízdná prodejna. Dnes je nutné jet nakupovat do Bartošovic nebo Rokytnice.

Do roku 1949 řešili jmenovaní komisaři nedostatek dosídlenců tím, že nechali celou řadu domů zbourat. Několik domů bylo zachráněno tím, že si je dosídlenci koupili.

Roku 1949 byl ustaven Místní národní výbor pro spojené obce Neratov, Podlesí a Nová Ves.

Roku 1950 se již vnořily návrhy, aby byl celý kostel zbořen, protože je „kvůli zadlužení vlastníka velmi zanedbán“. Někdy v padesátých letech sklízeli

členové socialistického svazu mládeže ve vsi seno a ve volných chvílích zničili kameny a klacky hlavní oltářní obraz Nanebevstoupení Panny Marie²⁹.

Varhany byly rozebrány a nově instalovány v kostel v Horním Jelení mezi Kostelcem a Pardubicemi.

V první polovině padesátých let byli usídleni ve Vrchní Orlici, Černé Vodě a Bedřichovce Řeci. Roku 1965 byli přesídleni do Krnova.

Roku 1955 přebírá iniciativu církev. Tehdejší rokytnický administrátor Josef Císař získal s velkou námahou od Okresního národního výboru 10.000,-Kč a vlastními rukama začal pokrývat střechu šindelem, Roku 1956 byly na jižní straně postaveny schody na střechu a střecha asi z jedné třetiny pokryta šindelem, ve věžích byla postavena dřevěná patra a vnitřek znovu vyčištěn od trosek. Okresní tajemník pro církevní záležitosti neměl ale pro marný boj Josefa Císaře žádné pochopení a peníze mu odebral. Nakonec ztratil Císař i státní souhlas pro vykonávání církevní služby. 31.prosince 1956 byly veškeré práce přerušeny.

Nedokončená střecha nebyla schopna odvést vodu a klenba byla zcela promočená. Na velikonoční neděli 1957 se celá klenba zřítla. Koncem roku 1958 dává stát ruce pryč. Celá řada institucí se ale nechce s daným stavem smířit.

Na vánoce 1959 se rozsvítila ve vsi první žárovka, byl zaveden elektrický proud.

Roku 1960 se pokouší oddělení pro vnitřní záležitosti rady Okresního národního výboru získat povolení ke stržení kostela. Povolení nebylo uděleno. Kostel dále chátral. Téhož roku přičlenila správní reforma vesnici k okresu Rychnov nad Kněžnou. Tak se ves po 500 letech vrátila opět pod toto malebné městečko. Rychnovští si museli nejprve vytvořit ke zpuštěnému a odlehlému údolí horní Orlice nějaký vztah. Všechny obce od Trčkova po Bartošovice byly spojeny do dvou: Orlické Záhoří a Bartošovice v Orlických horách.

Dále vznikají snahy ves oživit. Družstvo „Snaha“ zadávalo v roce 1968 domácí práce. Milada Dittertová z čp.16 a Marie Nová z čp.102 šijí prádlo. 1.července 1968 otevřelo družstvo „Jednota“ v Neratově ještě jednou obchod. Tyto snahy nevedly k trvalému výsledku.

21.srpna 1968 přešly polské jednotky přes most do Bartošovic. Následující noc přijely do Neratova 4 tanky. 2 se vrátily hned a 2 čekaly na soudruhy z Kunštátu³⁰.

20.října 1968 vpochodovali Rusové do rokytnických kasáren. Téhož dne byl zavřen včelař Tomek z Neratova, protože se vyjádřil, že komunisty je třeba pobít. Udal jej silničář a Kreusel znal jeho jméno, ale v kronice jej neuvedl.

Pobyt ruské posádky pro rokytnicko a údolí horní Orlice nejen transporty těžké techniky, občasně nehody (1.listopadu 1968 se u Kunštátu zřítlo ruské

²⁹ Zpráva tehdejšího obyvatele domu čp.58

³⁰ Josef Kreusel: Chronik von Neratov

tryskové letadlo, pilot nepřežil) a uzavření velkého prostoru kolem pevnosti Hanička, ale i zoufalé útky prostých ruských vojáků, nejčastěji směrem na Kunvald (například 5.února 1969). Útky končily často smrtí dezertéra³¹. Pro obyvatele odlehlých usedlostí znamenalo to strach před nočními návštěvami a střelbou.

I v chudé oblasti kvete závist a podvod. 10.srpna 1969 někdo udal včelaře státního statku Bartošovice, že tajně prodává statecký med³².

Koncem šedesátých let se opět probudila naděje, že kostel bude zachráněn. Tehdejší administrátor Stanislav zeman podnítil státní úřady, aby se opět kostelem zabývaly. Kostel byl vyměřen, provedl se rámcový kunsthistorický výzkum a byl podán návrh na zápis do seznamu státem chráněných památek. Vše ztroskotalo na odporu tehdejšího kulturního oddělení Okresního národního výboru v Rychnově nad Kněžnou. Oddělení mělo strach, že by mohlo být činěno zodpovědným za statický a stavební stav památky. Toto oddělení se naopak snažilo v roce 1973 získat povolení ke zbourání kostela, tentokrát z politických důvodů. Demoliční výnos byl již vydán, ale ztroskotal na odporu Státní památkové péče. Státní ústav památkové péče odmítl zrušit památkovou ochranu rokokového schodiště a trval na převozu schodiště.

Peníze, určené k demolici kostela, stačily v roce 1977 právě tak na odvoz schodiště do parku zámku Skalka u Dobrušky.

Nejtypičtějším událostí byl během celých desetiletí příjezd majitelů rekreačních domů, případně návštěva Němců u hrobů a procházka polských pohraničnicků na druhém břehu řeky. Domy, které se zachovaly do šedesátých let, byly postupně přestavěny na rekreaci. Často jsou majiteli lékaři a státní úředníci a před rokem i státní podniky z Hradce Králové, Pardubic a Prahy. Například paní Kabeláčová prodala 26.srpna 1969 panu Hovorkovi dům čp.8 za 15.000,-Kč. Průměrná mzda byla tenkrát méně než 1.800,-Kč. 31.října 1969 koupil rokytnický veterinář horní úložiště stříkačky a přestavuje je na rekreační objekt.³³

V květnu 1970 byla silnice z Bartošovic do Záhoří rozšířena na dnešní šíři a na „Knoblichově spáleništi“ vzniklo parkoviště³⁴.

10. OD PÁDU SOCIALISMU PO SPOLEK „NERATOV“

10.1. Obrat?

³¹ Josef Kreusel: Chronik von Neratov

³² Josef Kreusel: Chronik von Neratov

³³ Josef Kreusel: Chronik von Neratov

³⁴ Josef Kreusel: Chronik von Neratov

Po roce 1989 konečně Státní ústav památkové péče prosadil zapsání kostela do seznamu státem chráněných památek. Rozvinulo se úsilí o konzervaci zdiva.

Několik posledních zemědělců si mohlo pronajmout půdu a chovat dobytek. Rozhodující odběratel mléka -mlékárna v Žamberku byla ale zavřena a neexistuje možnost, někam mléko dodávat. Olomoucká a Opočenská mlékárna požadují příliš mnoho za doprav. Louky jsou obdělávány jen díky státní dotaci na kosení vysokohorských luk ve výši 3.600 korun na hektar.

Josef Suchár (narozen roku 1959 v Brně) byl v době socialismu v roce 1984 tajně vysvěcen na katolického kněze a pracoval jako elektromontér v různých brněnských podnicích. Ve volném čase se zabýval výchovou dětí a často s nimi putoval volnou přírodou až do Neratova.

Na jaře 1990 se farář Josef Suchár přestěhoval do fary v Rokytnici s úmyslem obnovit poutní místo a poutní kostel Nanebevstoupení Panny Marie v Bärnwaldu. 15.srpna 1990 se konala první pouť - ještě na louce před kostelem, o rok později již v uklizeném kostele. Začala se tvořit nová tradice - mše pod širým nebem.

Hlavní pouť se koná na svátek Nanebevstoupení Panny Marie. Mše se konají i na jiné mariánské svátky.

Na Boží hod vánoční, Nový rok a Velikonoční neděli se konají noční mše při svitu pochodní.

V bývalém Acksteinerově hostinci byl otevřen hotel Lilie. Před rokem 1989 patřil objekt závodu Tesla Pardubice. Privatizovaná firma jej prodala dnešnímu vlastníkovi.

Bylo založeno sdružení Neratov, později i nadace Neratov. Nadace získala od obce Bartošovice někdejší školu, je činná na faře a snaží se získat další objekty. Z kostelní lodi byla odstraněna suť, ale další práce bude katolická církev financovat teprve tehdy, až bude ve vsi dostatek věřících.

Neratov je tedy jedinou vsí někdejšího rokytnického panství „za hřebenem“, která má určité šance přežít. Ostatní zmizely v lese.

V roce 1992 bylo ve vsi přihlášeno 9 stálých obyvatel, z toho 4 důchodci. 31.prosince 1992 jsou ve vsi trvale obydleny 4 domy a 66 objektů slouží individuální rekreaci. Z celkového počtu domovních čísel vydaných před 2.světovou válkou byly:

- 4 strženy před rokem 1945 (čp.33, 43, 62, 72)
- 34 jich zaniklo mezi léty 1945-1997
- 1 rekreační dům vznikl nově (staré čp.17, nové čp.79).

Kromě objektů soukromé rekreace jsou čp.71 („Exnerhaus vor Kaserne“), čp.4 (DEPO Pardubice) a čp.46 hotel Lilie přestavěny na penziony. Velkoryse se přestavuje čp.80.

Navštívil jsme všechny trvale bydlící ve vsi a zjistil jsem:

- 100% jich jsou důchodci,

- 50% (Josef Bajer) hovoří severovýchodním nářečím češtiny (Petroj, s klucima, s cibulej)

- 50% (Frieda Bajer) hovoří obecnou češtinou se stopami severovýchodního českého nářečí a s německým přízvukem s typickými jazykovými prvky místních Němců - chybné skloňování, chyby v rodu a v množném čísle.

Vedle manželů Bajerových žije ještě Rudolf Jehlička (*1924) v Podlesí a Pachová (*1910) a Veverková (*1925) v Nové Vsi.

Na bývalých hraničních přechodech v Bartošovicích a Kunštátě byly vybudovány mohutné celnice a přechody byly otevřeny pro malý pohraniční styk.

16.-18.srpna 1996 se konalo setkání vyhnaných Bärnwald'anů poprvé od války v bývalém Acksteinerově hostinci, dnes hotelu Lilie.

10.2. Vývoj zemědělství od roku 1918 dodnes

Po 2.světové válce byl proveden průzkum a ten zjistil, že vegetační období v Neratově je příliš krátké a ornice příliš mělká (asi 10 cm) a málo úrodná.

Před 2.světovou válkou se orná půda dělila takto:

žito	21%
pšenice	5%
ječmen	10%
oves	20%
brambory	10%
píce	21%

Významnou plodinou byl stále len, i když úpravna lnu byla prodána již v roce 1924, na rozdíl od tří úpraven v Batzdorfu - ty se držely dobře. Od roku 1918 se už nedováželo lněné semeno z Ruska, ale osvědčené domácí ze Slovenska. Dobrý výnos dávala i nizozemská bíle nebo modře kvetoucí odrůda.

Typickým středním sedlákem byl například Kolbe "mlynář" z čp.69. Roku 1939 měl 17,5 ha půdy, mlýn a budovu mlékárny. Patřili mu dva koně, 7 krav, dvě telata, chovná svině, kanec a 4 porážková prasata.

Ovocné stromy se pěstovaly v obvyklém rozsahu: hrušně, jabloně, švestky a třešně, ale dozrávaly o více než měsíc později než v Polabí.

Největším chovatelem včel byl Eduard Lux. Měl 15 včelstev a dodával do velkoobchodu. Ostatní vyráběli med většinou pro svou potřebu nebo pro sousedy, Ke známým včelařům patřili Neumann, Josef Böhm a Neugebauer z čp.23.

Dipl.Ing.Dr.Heinrich Hanisch zamýšlel vytvořit z „rychtářství“ pokusnou stanici. Podobnou vedl ve Velkých Zelovicích, navíc vstoupil 1.1.1942 do zemské správy, od 1.7.1943 jako předseda sekce pěstování rostlin v Brně v hodnosti zemského rady. Rok 1945 znamenal konec realizovatelnosti jeho plánů.

V Neratově bylo podle Benešových dekretů v roce 1945 zabaveno 791,60 ha půdy, v roce 1947 nebyl ale žádný zájemce o příděl. Úřady a místní představitelé uvažovali již od počátku 50.let o zalesnění. V následujících letech byla skutečně většina výše ležících pozemků nákladem 17 mil.Kč zalesněna. Tento krok byl později zpochybňován a uvažovalo se opět o odlesnění ale nebyly na to peníze.

V roce 1939 byla katastrální plocha obce 533 ha. 31.12.1960 měly spojené obce Neratov, Podlesí, Nová Ves a Černá Voda katastrální plochu 1.339 ha. Vývoj struktury ukazuje tabulka 6.

Zbývající zemědělsky využitelná půda byla až do roku 1990 obhospodařována státním statkem v Bartošovicích, většinou jako pastvina. Státní statek choval v Neratově i včely.

Dnes (1997) je většina půdy v majetku státu v zastoupení Pozemkového fondu. Jižní strana je pronajata firmou SELKA spol. s r.o.. Severní stranu si propachtoval pan Výmola ze sdružení Neratov. Rozšíření lesa vedlo k růstu stavů divoké zvěře. Lišky přepadávají slepice a divoká prasata hrabou v bramborových polích.

Tab.6: Vývoj struktury katastrální plochy obce

Kultura	1939 ³⁵ ha	1960 ³⁶ ha	1939 %	1960 %
orná půda	366	69	77	5
zahrada	1	61	0	0
louka	87	14	16	1
pastviny	5	14	1	1
les	55	1296	10	91
ostatní plocha	19	11	3	1

Tab.7: Velikostní struktura zemědělských podniků v roce 1945

Velikostní třída ha	Počet podniků	Celková rozloha třídy ha	Podíl na obecní ploše %
více než 20	6	196,3	37
15 až 20	3	44,9	8
10 až 15	12	125	23
5 až 10	10	81,5	15
méně 5	12	33,9	6
Celkem	43	481,6	89

³⁵ SOA Opava, Fond Regierungspräsident, inv.č.970

³⁶ Pro spojené obce Neratov, Podlesí, Nová Ves a Černá Voda

11. DĚJINY OBECNÍ SPRÁVY

11.1. Od počátku do roku 1848

Podobně jako v kladských vsích byl pravděpodobně i v orlických vsích zřízen od počátku úřad „Scholze“ - rychtáře.

V době Oty z Nostitz od roku 1643 nastupují na místo krčmáře nebo rychtáře dědiční rychtáři. Rozsah půdy rychtáře byl proti ostatním sedlákům dvojnásobný, měli jisté výsady, ale zůstávali poddanými a neměli svobodný dvůr.

11.1.1. Rychtáři

1570-1580 - Thomas Leuchtenberg

1580-1604?-26? - jeho syn Thomas Leuchtenberg - vyhnán kvůli lpění na evangelické víře

1637-1673 - Peter Kastner (1604-1673)

1673-1676 - vedla rychtu vdova Barbara a prodala ji 26.3.1676 za 200 kop míšeňských svému zeti

1676-1692 - George Mohaupt (1633-1703) z Marienthalu

17.6.1692 prodal rychtářství za 380 kop míšeňských svému synovi

1692-1707 - George Mohaupt mladší (1668-1707)

1707-1715 - jeho vdova Rosina, rozená Rolcke. Prodala rychtářství 15.2.1715 za 380 zlatých svému synovi

1715-1748 - Caspar Mohaupt (1690-1748). Jeho vdova Elisabeth prodává rychtářství roku 1748 za 600 kop míšeňských svému synovi

1748-1793 - Hans Christof Mohaupt (1727-1793). Po jeho smrti vedla rychtářství vdova Marie, po ní přebírá statek nejmladší syn

1793-1836 - David Mohaupt (1769-1836) kupuje rychtářství za 4290 zlatých

1836-1848 - David Mohaupt (+1858) kupuje rychtářství za 12000 zlatých

Úřad dědičného rychtáře byl v roce 1848 zrušen.

11.2. Samospráva v letech 1850-1970

Roku 1848 byl zrušen starý systém místní správy. Od počátku 50.let 19.století se postupně zaváděl nový, více demokratický systém. Z kompetence obce byla vyňato soudnictví a do čela obce byl zvolen starosta. Občané byli seřazeni od nejbohatšího k nejchudšímu podle výše placených daní. Ti, kteří platili první třetinu daní, volili třetinu obecního zastupitelstva, ti kteří platili druhou třetinu objemu daní, volili druhou třetinu zastupitelstva a nejpočetnější

plátcí poslední třetiny objemu daní volili poslední třetinu obecního zastupitelstva. Tyto třetiny se nazývaly volební kurie a byly ustaveny i v Bärnwaldu.

Po roce 1918 bylo zavedeno rovné volební právo.

Po 2.světové válce byli do čela obce nejprve jmenováni komisaři a po roce 1948 byl zvolen místní národní výbor a ten pracoval až do připojení obce k Bartošovicím.

11.2.1.Starostové

Roku 1850 se konaly první obecní volby. Výsledek a starostové v letech 1850-1890 jsou mi neznámé. Lze se domnívat, že úřad starosty vykonával jeden z velkých sedláků.

Od roku 1869 byl Eduard Alliger „kronikář“ členem obecní rady a 1890-1908 byl starostou.

1908-1918 byl Franz Zimmer čp.60 starostou, prvním radním Julius Knoblich, od 30.9.1913 (po přestěhování Knoblichově) Josef Tasler a druhý radní Amand Böhm.

1918-1945 byl Franz Böhm starostou.

V obecním zastupitelství:

1923: Eduard Lux, Josef Heuer, Ernst Kolbe, Franz Zimmer, Robert Pohl, Johann Acksteiner (první radní), Eduard Tscheppen, Rudolf Tasler, Emil Tasler, Josef Beschorner, Rudolf Stepke (druhý radní)

1927: Johann Acksteiner, Eduard Tscheppen, Eduard Pohl, Emil Tasler, Robert Pohl, Rudolf Stepke, Rudolf Tasler (druhý radní), Eduard Lux (první radní), Josef Heuer, Rudolf Böhm,

Rychtáři a starostové vykonávali svůj úřad doma. Po roce 1850 se v jejich domech odehrávaly i obecní volby.

11.2.2.Jmenování komisaři

Od léta 1945 do května 1948 byl komisařem Suchodol z Kunvaldu. Po narození dítěte odešel.

Od roku 1948 do jara 1949 byl komisařem Pácha z Líšnice. Později uprchl do Kanady, vrátil se jako špión a byl zastřelen.

11.2.3.Místní národní výbor

Roku 1949 byl založen Místní národní výbor s 11 členy pro obce Neratov, Nová Ves a Podlesí. Ke členům patřili: Kabeláčová a Svobodová, Dlouhý, Rudolf Jehlička, Hubálek, Veverka, Krčmář, Kreusel a Josef Bajer (ten byl i mimo své hlavní zaměstnání tajemníkem).

Od 1.ledna 1964 byl Neratov připojen k Bartošovicím. V letech 1965-70/71 zastupoval Josef Bajer obec jako člen rady Místního národního výboru v Bartošovicích, od té doby nemá Neratov v místní správě žádné zastoupení.

11.2.4.Obecní důvěrníci v Německu

Vyhnaní Bärwald'ané se setkávají každé tři roky a sice většinou u obecního důvěrníka. Obecní důvěrník je volen na 3 roky a obvykle vykonává tuto funkci až do vysokého věku. Byli to:

- 1.Franz Knoblich, před 1956 - do ?
- 2.Franz Zimmer z čp.42 , od ? - 1976
- 3.Herbert Knoblich, 1976 - leden 1995
- 4.Anna Kühnová, rozená Zimmerová, od ledna 1995 - dodnes

11.3. Obecní pečeť

Nejstarší mně známá obecní pečeť pochází z roku 1826. Je na ni medvěd (Bär) na čtyřech nohou, po stranách listnaté a jehličnaté stromy a nad nimi štítek. Na štítku je v horní polovině váhy a v dolní polovině kotva. Tato symbolika znamená:

- medvěd (Bär) a stromy, les (Wald) znamenají jméno obce
- váhy znamenají soudnictví a spravedlnost
- kotva pochází ze znaku Nosticů

Tato rychtářská pečeť má kolem znaku opis: "Gerichtssiegel in Bärwald" (soudní pečeť v Bärwaldu).

V letech 1850 až 1918 se používala naprosto stejná pečeť, jenom opis zněl "Gemeindesiegel von Bärwald"(Obecní pečeť v Bärwaldu).

Po roce 1918 byl opět změněn pouze opis a sice na: Obecní úřad Neratov
* Gemeindeamt in Bärwald *.

12.ZÁVĚR

Jaký bude další osud údolí Bärwaldského potoka? Budoucnost patří extenzivnímu zemědělství, doplněnému agroturistikou, případně sociálními službami pro důchodce nebo děti v trvalé péči. V 80. a 90.letech 20.století se počet udržovaných domů ustálil na 60 až 70, to jsou dvě třetiny původního čísla z roku 1945.

Počet obyvatel by klesal i bez vyhnání Němců, dnes by ve vsi například bydlelo 80-120 lidí, to jest asi třetina stavu roku 1945, ale bez socialismu by vesnice v Orlických horách mohly vypadat stejně jako turistické vesnice v Bavorsku a ne jako trosky zarostlé zdivočelým lesem.

Hotel, nájemci půdy a sdružení Neratov začínají psát první nové kroky života vsi. Přišli a nemohli najít prakticky žádné kořeny, na něž by mohli navázat. V posledních letech jsou opravovány a rozšiřovány zbývající domy a vesnice dostává moderní turistický charakter.

Potomci dnešních návštěvníků a přicházející osídlenci si uchovají vzpomínky na výstavbu Neratova a předají je svým dětem. Ale 400 let existence Bärnwaldu je uzavřeno a nejsou žádní noví Bärnwald'ané, kteří by mohli navázat.

Moje babička se narodila jako Peukerová v Schönwaldu a její matka byla neteří Eduarda Alligera „kronikáře“. Babička se vdala se do čp.23 v Bärnwaldu a při odsunu si vzala krabici ovčí vlny. Pletla svým vnukům silné žluté zimní ponožky. Vlna ale brzy došla a ponožky jsou dávno roztrhány.

13. PŘÍLOHY

13.1. Významní obyvatelé

13.1.1. Stepke "Zakladatel"

Podle ústního podání byl Stepke prvním sedlákem ve vsi. Statek čp.14/15 byl nepřetržitě od roku 1630 do 1945, tedy 315 let v majetku rodu Stepkových v mužské linii.

13.1.2. Eduard Alliger "Kronikář"

Rod Alligerových nepatřil k původním rodinám. První nositelé tohoto jména přišli do Batzdorfu během Třicetileté války asi z alpských zemí.

Eduard se narodil 30.zářím 1841. Již jako zvědavý chlapec snil o tom, že absolvuje vyšší studia. Ačkoli jak z matčiny, tak i z otcovy strany vlastnili rodiče stateček, nemohli mu další vzdělání poskytnout. Byl určen k převzetí mateřského statku.

Vzdělával se četbou a prohloubil si tím znalosti v mnoha směrech. Listování knihami jej přivedlo na myšlenku zabývat se dějinami rodné obce. nelitoval námahy, ani peněz, aby získal co největší počet historických dokumentů k dějinám Bärnwaldu. Navštěvoval archívy v Opočně, Rychnově a Žamberku a také na druhé straně hranice v Habelschwerdtu a Mittenwalde nebo Kladsku. V rokytnickém zámeckém archívu se nechával častí zavřít na noc, aby mohl při svitu svíce a měsíce opisovat dokumenty. Často litoval, že neumí dost dobře česky, aby mohl čerpat z pramenů i v této řeči.

Svým drobným rukopisem sepsal 15 svazků k dějinám údolí horní Orlice a zveřejnil několik článků. Mimo své laické výzkumy byl Eduard Alliger i pokrokovým sedlákem. Pomohl družstevnictví, v pěstování lnu a chovu včel.

V roce 1872 založil první zemědělský spolek v Orlických horách a stal se jeho mnoholetým předsedou. Díky založení tohoto spolku byl delegován v letech 1872 až 1907 do německé sekce Zemské kulturní rady pro Čechy v Praze.

Roku 1881 založil i Orlickohorský horský spolek. Z tohoto spolku vznikl později Orlickohorský spolek v Rokytnici.

V Ústředním svazu německých zemědělských a lesnických družstev byl v letech 1872-1911 zástupcem soudního okresu Rokytnice.

Již roku 1869 byl zvolen do obecní rady a současně do okresního zastupitelstva v Rokytnici.

Roku 1893 byl zvolen předsedou okresního výboru pro soudní okres Rokytnice.

Vystupoval v širokém okolí s osvětovými přednáškami k pěstování lnu. Roku 1903 byl zvolen do Svazu německých pěstitelů lnu a z tohoto svazu byl poslán na konferenci c.k.ministerstva orby do Vídně, kde bojoval o finanční pomoc pro společenstevní zpracování lnu v Orlických horách.

U příležitosti odstoupení z funkce obecního starosty v roce 1908 mu udělil okresní hejtmán v Žamberku, Dr.Karl Vojacek, zlatý záslužný kříž a v roce 1918 Svaz Franze Pfeiffera medaili za zásluhy o zemědělství v Orlických horách.

Zemřel 2.dubna 1924.

Na životě tohoto jistě nadaného krajana je zřejmý začarovaný kruh rozvoje vsí „za hřebenem“: byl nadaný, ale neměl dostatek peněz, aby mohl studovat, zůstal do smrti zapáleným amatérem a nemohl pomoci ani podnikatelskými aktivitami, ani s investicemi, ani s budováním infrastruktury, nýbrž jen nezměrným úsilím. To nestačilo a záhoří zůstalo chudé.

Pokračovat v sepisování dějin obce se pokoušel Josef Kreusel od doby před 2.světovou válkou až do 70.let.

13.1.3..Kastner, Mohaupt a Hanisch "Rychtář"

Víme, že Georg Kastner roku 1568 prodal rychtářský statek v Peukeru. Snad se přestěhoval přes řeku do Bärnwaldu a stal se praotcem všech početných Kastnerů a několika pozdějších rychtářů. Jméno Kastner pochází z "Kastenverwalter" - panský služebník, správce panské schránky. Z rodu Kastnerů pochází většina vesnických rychtářů rokytnického panství, v roce 1664 dokonce i rokytnický městský rychtář.

Peter Kastner koupil od panství zpustlý dvůr Palzera Rüdela (Palzer se přestěhoval roku 1599 do Mariantalu a stal se prvním kupcem v údolí horní Orlice). Roku 1650 kupuje Kastner od panství mlýn a zřizuje a pronajímá v Bärnwaldu dům pro řemeslníky. Tak měl roku 1654 obsazeny svobodnými řemeslníky kovárnou, krejčovskou dílnu, pekárnu a ševcovnu.

Po Kastnerově smrti v roce 1673 vedla rychtu vdova a roku 1676 ji prodala svému zeti Georg Mohaupt. Georg Mohaupt nebyl žádný chudák. Dříve vlastnil hostinec „Schwarzer Adler“ (Černý orel) v Rokytnici.

Hanischovu dvoru čp.75 se říkalo do konce 2.světové války „rychtářství“. Od průmyslové revoluce se nevyplatilo provozovat dílny a řemeslná základna rychty zmizela. Objekty byly prodány, až zbylo jen zemědělství.

Mohauptové byli dědičnými rychtáři až do zrušení úřadu rychtáře v roce 1848. Poslední rychtář Josef Mohaupt zemřel roku 1885. Jeho žena byla majitelkou až do roku 1913. Její jediná dcera Anna zdělila dvůr. Byla provdána od roku 1888 s Adolfem Hanischem (hudebním nadšencem) z Halbseiten a

měla dva syny, Heinricha a Konrada. Konrad měl převzít majetek, ale zemřel roku 1914 ve válečném zajetí v Minsku. Starší Heinrich, narozený 1889, byl doktorem půdních kultur a pracoval jako správce statku na jižní Moravě. Heinrich zdědil po smrti své matky dvůr 3/4 dvora a manžel Adolf 1/4. V roce 1940 získal Heinrich čtvrtinu po otci a stal se 1941 majitelem dědičného dvora.

Již před 2.světovou válkou byl statek zadlužen. Roku 1941 padl Heinrichův syn Heinz Hanisch v Rusku a statek přešel pod Říšský vyživovací stav. Heinrich Hanisch zemřel roku 1962 v Rakousku.

Po válce bylo rychtářství zbouráno a dnes po něm až na Mohauptův kříž není žádná stopa.

13.1.4.E. F. T. Kastner - "Friedrich z Orlice"

Eduard Fedor Theodegar Kastner se narodil 13.ledna 1859 v Neudorfu čp.8. Studoval ve Vyškově, později navštěvoval gymnázium v Kroměříži a Broumově. Již v této době byly zveřejněny jeho básně v časopise „Neuroder Hausfreund“ (Neurodský domácí přítel).

Začal studovat na učitelském ústavu v Olomouci, ale onemocněl a odjel do Rokytnice, aby se zotavil. Osud tomu chtěl, že ve stejné době onemocněl i rokytnický učitel. E.F.T.Kastner byl nemocen méně než učitel a též mladší(19 jar), zastoupil proto starého učitele a okamžitě zahořel plamenem lásky k žákyni 5.třídy Else Michaličkové, od 10 let později (1879 v Eichwaldu/Dubí u Teplic) si ji vzal za ženu.

Po dokončení učitelského ústavu stal se pomocným učitelem v Jechnici u Podbořan a následovalo několik učitelských míst.

Roku 1879 vydává spis "Böhmensdeutsche Poesie und Kunst" (Českoněmecká poezie a umění). Roku 1885 spatřila světlo světa první kniha poezie „Alte Weisen" (Staré způsoby) a celý náklad věnoval přes svou chudobu německému školnímu spolku.

Plánoval vydat "Dichtungen aus Deutschböhmen" (Básně z německých Čech) od roku 1200 do současnosti, ale z finančních důvodů mohl obsah zveřejnit jen v měsíčních sešitech „Böhmens deutsche Poesie und Kunst“ (Německá poezie a umění Čech) v letech 1890-1897.

Měl už dvě děti a stává se učitelem ve Vídni a celý život zveřejňuje stovky článků a beletristických děl. Roku 1908 je ze zdravotních důvodů penzionován a může se zcela věnovat povolání spisovatele a proslavit své básnické jméno „Friedrich von der Adler" (Bedřich od Orlice).

Roku 1914 se dobrovolně přihlásil do armády, ze zdravotních důvodů se ale rychle vrátil zpět, ale mezi vojáky rozdal 12.000 kusů svých děl.

Jeho žena byla přes stále se opakující záněty pobřišnice profesionální novinářkou a vydávala časopis „Neues Leben“ (Nový život). Žili skromně, ale v lásce a ve službě vlasti.

1929 navštívil ještě jednou své rodiště - Orlické hory. Zemřel 20.dubna 1935 na plicní edém v Esslingu u Aspern v Rakousku.

13.2. Počet obyvatel

13.2.1.Počet obyvatel

V roce 1627 jsou jmenováni ve vsi 13 sedláci a 3 zahradníci³⁷.

V roce 1654 zůstalo 13 sedláků, ale počet domkářů stoupl ze tří na devět. Celková obdělávaná plocha byla 446 strychů (asi 120 ha). Jmenovitě jsou uvedeni³⁸:

Tab.8.1: Obyvatelé roku 1654 - sedláci

Čp.	Jméno	Pozemek v ha	Dnešní stav
Zimná strana		Po potoce nahoru	
69	Michal Heuer st.	6,5	zachovalý
68	Georg Kastner st.	8	zachovalý
67	Hans Kubitschke	6	zachovalý
63	Barthol.Aychsner		zbourán
60	Mathes Mannel	9	zachovaný
Letná strana		Po potoce dolů	
28/30	Michel Kastner	7	
27	Hans Karger	7	obydlený
22	Michel Jaschke	7	zbourán
14	George Stepke	7	zachovalý
11	Georg Kastner ml..	6	zachovalý
7	Mathes Eltner	6	zbourán
2	Christof Mannel	6,5	zachován
75	Peter Kastner - dědičná rychta	16	zbourán

Tab.8.2: Obyvatelé roku 1654 - domkáři

Čp.	Jméno	Pozemek v ha	Dnešní stav
Zimná strana			
58	Merten Tentzer	1	zachovalý
55	Christof Kastner ml.	1	zachovalý
52	Hans Spannel	2	zachovalý
47/45	Hans Kastner	2	zbourán
42	Hans Petter ml.	2	

³⁷ Předávací protokol mezi Joachimem Zieglerem, svobodným pánem z Klipphausen a Nicollem Nostitzem na Kunewalde z 1.července 1627

³⁸ Heimat Adlergebirge, 4.Folge Gebrüder Held GmbH, Regensburg 1962, strana 87

39	Christof Kolbe	2	
37	Hans Hoffmann	1	
36	George Hoffmann	1	
Letná strana			
23	Jacob Kolbe	1,5	zachovalý

Vývoj obyvatelstva až do současnosti ukazuje tabulka 8. Jsou jasně vidět poklesy v hladových letech koncem 17.století a koncem 40.let 19.století. Od konce 19.století klesá stav pomalu až na úroveň poloviny 18.století.

Tab.9: Vývoj počtu obyvatelstva³⁹

Rok	Počet obyvatel	1627=100	z toho v %	
			Němci	Češi
1627	100-120	100	90	10
1654	140	127	90	10
1689	256	233	.	.
1691	231	210	.	.
1710	245	223	.	.
1720	298	271	.	.
1731	284	258	.	.
1749	317	278	.	.
1765	359	326	.	.
1800	450	409	.	.
1850	430	390	.	.
1880	472	429	.	.
1900	425	386	.	.
1910	392	356	98	2
1930	378	344	96	4
1939	353	321	97	3
1950	36	33	6	94
1961	28	25	10	90
1970	11	10	27	73
1982	11	10	9	91
1992	9	8	11	89
1993	2	2	50	50
1996	40 ⁴⁰	36	3	37

Po vyhnání klesl počet do roku 1993 prakticky na nulu. Od pádu socialismu sice nestoupá příliš počet oficiálně trvale přihlášených, ale působením Sdružení Neratov přichází do vsi stále více lidí a lze očekávat vzrůst obyvatel až na 50.

³⁹ Léta 1654-1800 z Alligerovy kroniky, 1800-1970 z Historického lexikonu obcí Československa, 1970 dodnes oficiální statistika

⁴⁰ Neoficiální odhad sdružení Neratov koncem roku 1996

13.2.2. Majitelé domů roku 1939

Původní domy můžeme rozdělit do několika typů:

1. „Čtyřstranný dvůr“ (v seznamu majitelů nemovitostí V) - čp.75. - Rychtářství. Rychtářství bylo největším statkem v Orlických horách.

2. Větší sedláci měli častěji třístranný dvůr“ - (D): proti obytnému domu byla stodola a na třetí straně dvora dřevník nebo stáj. V Bärnwaldu jsou to čp.3, čp.11, čp.27 a čp.28.

3. Menší sedláci stavěli hákový dvůr (H). Vznikl tak, že k hlavní budově byl napříč přistavěna stodola. Jinou variantou je dvoustranný dvůr (Z) - dva domy proti sobě. Někdy vznikla druhá budova z výměnku.

4. Malým zemědělcům stačilo všechno pod jednou střechou v jedné řadě - řadový dvůr (S). V domě byly za sebou: obytná část, chodba a stodola. Domy stály často na svahu, chráněny před větrem, shora mohl vjet vůz přímo do patra („auf die Biehne“). Některé budovy typu S jsou značně široké - až pět oken vedle sebe a patřily i středním sedlákům.

5. Ti, kteří se živili prací v lese za mzdu nebo u sedláka, nepotřebovali ani stáj a stodolu. Měli maximálně kousek louky a kozu. Dům byl kratší a užší než S. Označujeme jej v seznamu L.

6. Celá řada statků měla výměnky (A). Mnohé z nich se zachovaly dodnes, často jsou roubené a nemají hospodářskou část.

7. Zbývající domy nesloužily zemědělcům, ale jinému účelu - bydlení, řemeslníkům nebo úřadům.

Domy byly pestré (natřené žlutě nebo rudohnědě, okenní rámy zelené nebo bílé).

Tab.10: Seznam všech bärnwaldských domů

Dnešní čp.	Původní čp.	Majitel 9.5.1945	Pozemek v ha	Typ domu	Dnešní stav	Dnešní vlastník
	1	katolická církev	0,3657	fara	zachovalý	katolická církev
	2	Johann Geisler	9,4335	široký S	rekreační dům	
	3	Rudolf Böhm	15,28	D	zbyla jen hlavní budova	
	4	Rudolf Kappler	2,5701	S	velkoryse přestavěn	CD DEPO Pardubice
	5	Otto Finger z čp.14	-	výměnek k čp.14	zbourán	
-	6	Emil Schreiber	6	?	zbourán po 1945	-
	7	Rudolf Feistel	6			
	8	Maria	4,7599			

		Sommer				
80	9	Anton Kolbe	0,7055	S	přestavěn pro bydlení	
	10	Rudolf Steiner	0,0504	malý S	zachovalý	
	11	Eduard Lux	21,4015	D	dobře zachovalý	
	12	Otto Lux „Fleischer“	0,3604	dílna	zachovalý	
	13	Franz Buchmann	0,6972			
-	14	Otto Finger	10,2603		zbourán	-
	15	Rudolf Stepke	11,8808	Z	zůstala jen hlavní budova	
0116	16	Josef Diwischek	0,3194	obytný	zachovalý	
79	17	Josef Böhm	1,1998	H	zachovalý	Pácha
	18	Friede Feichtinger	0,4583			
	19	Otto Kreusel	0,42	Z	zbourán, z kamenných nároží chata	
-	20	Rudolf Alliger z čp.22	-	výměnek k čp.22	zbourán po1945	
0122	21	Franz Buchmann „silničář“ z čp.13	-	S	zachovalý	Bittner
-	22	Rudolf Alliger	21,8237	?	zmizel	-
	23	Rudolf Neugebauer	9,9716	H	zachovalý	
-	24	Eduard Tasler	0,8399	?	zbourán před 1945	-
-	25	Franz Tasler	13,7078	?	zbourán	-
-	26	Anna Zeipelt	-	výměnek k čp.3	zbourán po 1945	-
	27	Rosa Tscheppen	12,9815	D	trvale obydlen	Josef a Frieda Bajer
	28	Eduard Tscheppen	21,1111	?	shořel 30.8.1943 od kulového blesku	-
-	29	Hermine Matiaschová	30,85	?	zbourán po 1945	-
-	30	Rudolf Tasler	11,2601	?	zbourán po 1945	-
-	31	Robert Pohl	4,6633	?	zbourán	
-	32	Richard Neugebauer	9,5871	?	zbourán po 1945	
-	33	Richard Neugebauer		?	zbourán před 1945	
-	34	Josef Tasler „Volta Seffe“		výměnek k čp.32	vypálen partyzány 11.5.1945	
-	35	Anna Rücker,	0,1011	?	zbourán po	

		Josef Kreusel			1945	
	36	Eduard Neumann	3,4136			
	37	Franz Galle	3,1886			
	38	Anna Bolech	0,2302			
	39	Franz Alliger	15,4429	S	zbourán	
	40	Ernst Zerbs	0,2195	L	zachovalý	
-	41	Wenzel Macháček	0,0689	?	po 1945 zbourán	
	42	Franz Zimmer	14,6			
-	43		-	výměnek k čp.42	před 1945 zbourán	
	44	Otilie Zerbs	0,2237	roubený, dvě patra	zachovalý	
	45	Franz Böhm „Bürgermeister“	30,2828			
86	46	Johann Acksteiner	0,4965	D	Hotel Lilie	Hotel Lilie
-	47	Franz Böhm	-	?	po 1945 zbourán	
	48	Friedrich Jüstel	0,0759			
-	49	Franz Böhm			ruina zbourána	-
	50	Wasel Josef	1,57	roubený L	zachovalý	
	51	Wanschura Josef	1,1739	S	zachovalý	
	52	Eduard Hauser	11,8155	Z	hlavní budova zachována	
-	53	Josef Glaesner dům za Dobytčím lesem	4,4074	?	zbourán	
	54	Franz Alliger z čp.39		výměnek		
	55	Anton Kolbe	5,7158			
	56	Marta Lier	0,3328	roubený L	zachovalý	
	57	Eduard Pohl/Anna „listonoš“	0,3844	L	zachovalý	
	58	Franz Vogel	16,858	velké H	zachovalý	
	59 (Dům u Dobytčího lesa)	Josef Rücker	5,8882	L	zachovalý	
0178	60	Zimmer Franz	28,6034	D	stodola pryč, hlavní budova zachována	z Prahy
	61			výměnek k 58	zachovalý	
	62	k čp.63	-	výměnek k čp.63	zbourán před 1939	
0132	63	Franz Taiber	10,2865	H	zachovalý	
	64	Wilhelm Hanisch „švec“	0,3294			
0138	65	Maria	0,0169	S	zachovalý	

		Blaschke, sloužila v Rumunsku u továrníka				
	66	Max Nutz Tasler Anna	7,46			
	67, Raiff- eisenbank	Josef Heuer	9,4824	L		
	68	Eduard Pohl	13,0213	S	zachovalý	
69	69, mlékárna	Ernst Kolbe mlynář čp.76	14,6523	D	hlavní budova zachovalá	
0141	70, někdejší kovárna	Franz Knoblich jr. „řezník“	0,215	S	zachovalý	
	71, Exnerhaus vor Kaserne	Rücker Rudolf z Marienthalu	0,0741	obytný dům	přestavba na penzion	
	72	Acksteiner z čp..46	-	spáleniště před 1939	-	-
	73	Franz Knoblich	0,0617	obchod, poschodí	rekreační objekt	
-	74	Franz Prihoda	4,3078	?	zbourán po 9.5.1945	-
	75, rychtářství	Dr.Heinrich Hanisch	63,3187	V	zbourán po 1945	
	76	Ernst Kolbe „mlynář“	1,4446	mlýn a pekárna	zbourán po 9.5.1945	
	77, hostinec	Emanuel Žabka „sedlár“	0,0095	?	zbourán	
0138	78	Josef Eltner „krejčí“	0,0371	S	zachovalý	
	79	Emil Tasler	0,9201			
	80	Josef Eltner „truhlár“	1,2520			
	81	Josef Böhm	1,2499			
	82	Josef Kliegel	9,9223			
	83, dříve ševcovna Jestel	Theresia Lux,	0,0572	H	hlavní budova zachována	
-	84,	vdova Matiasch	-	patřilo k čp.29	zbourán před 1945	-
	85	Eduard Hauser	-	výměnek k 52	zachovalý	
-	86	Josef Tasler „hrobník“		S	zbourán	
-	87	Rudolf Neugebauer	-	výměnek k 23	zbourán	
	88	Franz Tasler		výměnek k 25		
0131	89	Franz Zimmer	-	výměnek k 60	zachovalý	z Prahy
-	90	Fritz Knoblich		kovárna, poté řeznictví	zbourán	-
	91, stará pošta	Wendelin Dvořák	0,047			
	92	Josef Kreusel „truhlár“	0,0302	L	přistavěno	
	93	Rudolf Tasler	-	výměnek k 30		

84	94,škola	obec Bärnwald	0,0306	dvě patra	zachovalý	sdužení Neratov
	95	Josef Beschorner	8,0506			
0139	96	Eduard Pohl		výměnek k 68	zachovalý	
-	97	Franz Böhm	?	?	majitel spálil 9.5.1945	-
	98	Eduard Lux	-	výměnek k 11	zachovalý	
-	99, dřívě lisovna oleje	Franz Böhm	-	výměnek k 45	zbourán po 1945	
-	100	Josef Glaesner	0,0401	výměnek k 53	zbourán	
-	101, úpravna lnu	Eduard Lux	-	?	po 1945 zbourán	
0142	102	Franz Wendler z Peukeru	0,0364	obytný dům	zachovalý	
	103, pošta	Johann Acksteiner	-	poštovní úřad	zachovalý	
	104, sklad dřevěných krabic	Antonín Pácha	0,0502			
	105	Franz Fischer „kovář“	0,043		zachovalý	
	106	Lux Eduard		sušárna, po- zději obytný dům		
	107	Eduard Neumann čp.36		výměnek k 36	před 1945 zbourán	-
-	108	Dr.Hanisch		pomocná budova k 75	zbourán po 1945	-

V roce 1627 byli prakticky všichni vesničané německy mluvící. Jak dokládají jednotlivá příjmení, v průběhu staletí přicházeli česky mluvící osídlenci, ale byli asimilováni. Když v roce 1938 odešli financové, zbyli ve vesnici dva Češi: Pácha a Matyáš.

Z asi 100 majitelů nemovitostí v Bärnwaldu na konci 2.světové války bylo v roce 1956⁴¹:

- 18% ve Spolkové republice Německo
- 25% v sovětské okupační zóně
- 25% mrtvo
- 5% v Československu
- u 28% bylo místo pobytu neznámé

Pro rok 1957 udává jiný pramen situaci následující⁴²:

- 121 bývalých vesničanů bylo ve Spolkové republice Německo
- 90 osob bylo v sovětské okupační zóně
- 20 osob zůstalo doma

⁴¹ Trostbärnla 1958

⁴² Mei Heemt 7/1958

- 1 osoba emigrovala do Ameriky
- 20 osob padlo ve válce
- 6 bylo pohřšováno
- 22 zemřelo od vyhnání.

Vyhnanci postupně odcházeli do západního Německa, pokud to ještě šlo - například sourozenci Alligerovi.

13.3. Majitelé panství

894- 995 Slavníkovci, střediska Opočen a Vraclav

995-1108 Vršovci až po Pěčínské hradiště

1108-1170 Hrabišicové, majitelé kostelecké župy

1170-1200 Švábeničtí z Trutnova

1. polovina 13. století - v přímé správě knížete, poté Dětrich z Dürnholze

1257-1267 Heřman z Dürnholze, zakladatel Rychnova, následovali další pánové z Rychnova: 1391 Jetřich z Rychnova, poté Jan starší z Rychnova

Jedna linie pánů z Dürnholze sídlila před rokem 1421 na hradě Pěčín a spravovala rokytnicko, příznivce husitů Hynek z Dürnholze byl z Pěčina vyhnán a usadil se v Pršíně (dnešní Dubno).

1456 byl dubenský díl opět spojen s rychnovským panství, jen o málo později dělili si synové otcovské dědictví a dubenský díl obdržel Heřman z Rychnova

1487 rokytnický díl oddělen od rychnovského panství a připojen k dubenskému dílu (majitel Jan Zajíc z Hasenburka).

1495 uplatnila dcera Jindřicha z Rychnova své dědické nároky

1548 po Johančině smrti dědí Rokytnici její děti (Jiří a Jindřich z manželství s Kunatou Vlkem z Kvítkova a Alena a Magdalena z manželství s Kunešem Hokovským z Hokova). Děti prodávají Rokytnici za 1.100 kop českých grošů Janu Lickovi z Riesenburka.

1548-1553 Jan Licek z Riesenburka

1553-1567 Zikmund Licek z Riesenburka

23.5.1567-1585 Joachim Mauschwitz z Armenruh (narozen 1490) koupil panství za 4.000 kop českých grošů

1585-1616 Christof Mauschwitz z Armenruh, jeho syn

1616-1623 Kristof Ziegler z Klipphausen (Mauschwitzův švagr)

1623-1627 Joachim Ziegler z Klipphausen, jeho syn

1627-1642 Johann Nikolaus z Nostitz a na Kunewalda

1642-1643 Hans Heinrich z Nostitz

1643-1664 Otto z Nostitz

1664-1709 Christof Wenzel (nar. 1643) z Nostitz-Rieneck

1709-1740 Jan Karl Krystof (nar. 1673)

1740-1787 Josef Wilhelm (nar. 1706)

1787-1808 Jan Josef (nar. 1741)

1808-1849 Josef (nar. 1764)

1849-1852 Jan Václav (nar. 1791)

1852-1890 Josef (nar. 1821), jím vymíra rokytnická linie po meči

1890-1911 Karl Erwin z „mladší větve“ (nar. 1850)

1911-1928 Maria z Nostitz-Rieneck

1928-1945 Josef a Rosa Nostitz-Rieneck

13.4. Architektura

Kromě kostela a selských usedlostí jsou nebo roku 1945 byly v Bärnwaldu následující menší objekty:

1. Hřbitovní kaple - zbytek původního kostela. V kapli je Mauschwitzova křtitelnice,

2. kamenný kříž na hřbitově nechal instalovat roku 1783 Josef Kolbe z čp.47,

3. Kaple sv. Anny a Joachima stála již roku 1766 na Anenském vrchu. Roku 1858 byla kaple sv. Anny nově vysvěcena hraběnkou Ernestinou z Nostitz a na počest hraběnky se vrch od té doby jmenoval Ernestinenberg. Při výstavbě československého opevnění musela být kaple zbourána a vesničané si ji vlastními silami postavili znovu v letech 1935 a 1936 v Ottendorfu,

4. Kaple sv. Antonia - stojí na někdejším pozemku Richarda Neugebauera čp.32,

5. Sv. Jan Nepomucký stála na rychtářském pozemku při cestě k mostu. Zmizel,

6. Mohauptův kříž stojí na někdejším rychtářově pozemku,

7. Davidův kříž stojí dnes uprostřed vesnice, dříve stával na horním konci,

8. Mariánský sloup stojí ještě dnes uprostřed vesnice,

9. Socha Marie stojí na horním konci vesnice.

13.5. Padlí v I. a II.světové válce

Padlí v I.světové válce:

1.Goebel Gottfried	1914
2.Hanisch Konrad	
3.Zimmer Mauritz	
4.Böhm Amand	
5.Kolbe Franz	
6.Kreusel Ernst	
7.Kolbe Franz	
8.Dostalek Franz	
9.Ungrad Otto	
10.Rücker Gustav	
11.Peuker Benno	
12.Böhm David	
13.Prihoda Anton	
14.Pohl Alfred	1915
15.Jouza Wenzel	
16.Kolbe Johann	
17.Pohl Arnold	1916
18.Zerbs Eduard	
19.Hanisch Josef	
20.Galle Alois	
21.Böhm Mauricius	1917
22.Tomann Josef	
23.Taiber Rudolf	
24.Ungrad Josef	
25.Kolbe Julius	
26.Tscheppen Franz	
27.Kundt Franz	
28.Tasler Franz	1918
29.Eltner Eduard	
30.Beck Klemens	
31.Alliger Amand	

Padlí ve II.světové válce:

Jméno	Domovní číslo	Způsob
1.Geisler Hans	2	padl
2.Böhm Rudolf	3	padl
3.Kappler Rudolf	4	padl
4.Pohl Wilhelm	4	pohřešovaný
5.Schreiber Emil	6	pohřešovaný
6.Feistel Rudolf jun.	7	padl
7.Lux Otto	11	pohřešovaný
8.Lux Eduard	11	zemřel v Jugoslávii
9.Stepke Ernst	15	padl
10.Stepke Anton	15	padl
11.Steinecker Anton	25	padl
12.Zeipelt Klemens	26	pohřešovaný
13.Tschöpen Eduard	28	padl
14.Tasler Rudolf	30	zemřel v táboře v Praze 1945
15.Pohl Josef	31	padl
16.Neumann Eduard	36	pohřešovaný od Stalingradu
17.Galle Franz ält.	37	padl
18.Bolech	38	pohřešovaný
19.Alliger Franz	39	padl 5.7. 1943 u Kyjeva
20.Toman Josef	45	pohřešovaný
21.Hauser Eduard jun.	52	padl
22.Kolbe Franz	55	padl
23.Vogel Franz	58	zemřel ve Francii
24.Tribensky	60	pohřešovaný
25.Taiber Otto	63	pohřešovaný
26.Hanisch Franz	64	padl
27.Heuer Josef	67	padl
28.Heuer Rudolf	67	padl
29.Pohl Amand	68	zabit Čechy
30.Vogel Josef	69	padl
31.Stepke Rudolf	71	padl
32.Jung Max	71	pohřešovaný
33.Knoblich Fritz	73	zabit Čechy
34.Prihoda Walter	74	pohřešovaný od Stalingradu
35.Prihoda Franz	74	padl
36.Prihoda Josef	74	padl
37.Hanisch Heinz	75	padl
38.Žabka Emanuel	77	zemřel v táboře v Polsku
39.Eltner Josef	80	pohřešovaný
40.Tasler Rudolf	86	padl
41.Tasler Josef	86	padl
42.Kreusel Franz	89	padl
43.Kubowicz Wilhelm	102	pohřešovaný
44.Fischer Hans	105	padl
45.Freiwald Richard	108	pohřešovaný

13.6. Německá a slovanská místní jména

Bad Langenau	Długopole Zdroj (v Polsku)
Bärnwald	Neratov
Batzdorf	Bartošovice
Ernestinenberg	Anenský vrch
Freiwalde	Lesnica (v Polsku)
Gießhübel	Olešnice
Glatz	Kladsko (v Polsku)
Grafenort	Gorzanow (v Polsku)
Gulich	Králíky
Grünborn	Zelenka
Grünwald	Zieleniec
Habelschwerdt	Bystřice Kladská (v Polsku)
Halbseiten	Malá Strana
Herrnfeld	Panské Pole
Hohe(n)Erlitz	Vrchní Orlice
Kerndorf	Jadrná
Kronstadt	místní část Orlického Záhoří
Lichtenwalde	Poreba (v Polsku)
Lysá Hora	Jagodna (v Polsku)
Mittenwalde	Mezilesí (v Polsku)
Mückenberg	Komáří vrch
Nesselfleck	Ostrov u Bartošovic
Neudorf	Nová Ves
Ottendorf	Hadinec
Langenau	Długopole (v Polsku)
Peuker	Poniatow (v Polsku)
Reichenau	Rychnov nad Kněžnou
Rothflössel	Czerwony Strumien (v Polsku)
Rotwasser	Červená Voda
Schnallenstein	ruina u Gniewoszova, dnes nazývaná Scerba (v Polsku)
Schönwald	Podlesí
Schwarzwasser	Černá Voda
Schwarzenberg	Czerniec - hora v Polsku
Seitendorf	Gniewoszow (v Polsku)
Stuhlseifen	Rudawa (v Polsku)
Verlorenwasser	Ponikwa (v Polsku)

14. PRAMENY

- 1.Eduard Alliger: Chronik von Bärnwald, 1. a 2.Teil, Státní okresní archív Rychnov nad Kněžnou, archiv obce Neratov, inv.č.77-1/1, kn.č.1626, kart.č.202
- 2.Dějiny Rokytnice v Orlických horách, Rokytnice 1980
- 3.P. a J.Güttler, J.Tondera, Das Glatzer Land,Verlag Aktion West-Ost e.V. Düsseldorf
- 4.E.J.Herrmann: Der Heimat in Treue verpflichtet 1995
- 5.J.Halada: Lexikon české šlechty, Akropolis 1993
- 6.Heimat Adlergebirge, Gebrüder Held GmbH Regensburg, 1958-1962
- 7.Holub Ota: Třicátá pátá hraniční oblast, Kruh 1983
- 8.Miroslav Chauer: Textilní výroba a dělnické hnutí na Kralicku a Rokytnicku před I.světovou válkou in Z dějin textilu, Výzkumný ústav bavlnářský Ústí nad Orlicí Sv.3, 1982, str.23-52
- 9.Jentschke Emil: Im Lehrberufe in der Heimat 1929-1940, 1967, strany 129-255, strojopis, vlastnictví Anny Kühnové
- 10.Kladský sborník, kolektiv, Družstevní práce Praha 1946
- 11.Herbert Knoblich: korespondence
- 12.Dr.Kořán Ivo: Barok pod Orlickými horami
- 13.Josef Kreusel: Chronik von Neratov, Státní okresní archív Rychnov nad Kněžnou, Fond MNV Neratov, inv.č.17/41, kn.č.1103, kart.č.72
- 14.Josef Kreusel: Zápisy pro kroniku, překlad do češtiny Josef Schejbal Praha 14/1168, Neratov 1.6.1959, Státní okresní archív Ústí nad Orlicí
- 15.Das Kriegsjahr 1866, frei erzählt nach Gregor Nutz-Schuster
- 16.Anna Kühn, rozená Zimmer: korespondence
- 17.Mei Heemt 1956-1972
- 18.Mladá fronta - Dnes 3.října 1992, Víkend str.8 a 9
- 19.Okresní hejtmanství Žamberk, obecní volby v Neratově 1911-1931 in Státní okresní archív Ústí nad Orlicí
- 20.Orlické hory, ONV Rychnov nad Kněžnou 1985
- 21.Orlické hory Podorlicko Sborníky 4,5,6 Kruh Hradec Králové, 1973-5
- 22.Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850-1970
- 23.SOA Opava Fond Regierungspräsident 1938-1945
- 24.Trostbärnla, ročníky 1956, 57, 60, 64, 66, 71
- 25.Zdeněk Šebesta: Příběhy, pověsti a báje z kronik Orlických hor II, Neratovská madona, Okresní archív Rychnov nad Kněžnou 1991
- 26.Die Besitzer von Bärnwald, rukopis od H.Knoblicha v rozsahu 21 stran bez data

27. Einwohnerverzeichnis von Bärwald aufgezeichnet von Bürgermeister Böhm, strojopis bez data
28. Zrůbek Rudolf: Hradiska a tvrze Orlických hor, OA Ústí nad Orlicí a Rychnov nad Kněžnou, 1991

OBSAH:

1. ÚVOD	1
2. ZEMĚPIS A VODOPIS	2
3. PŮSOBENÍ ČLOVĚKA DO POLOVINY 16.STOLETÍ	2
4. OD PRVNÍ PÍSEMNÉ ZMÍNKY DO TŘICETILETÉ VÁLKY	6
4.1. POVĚST O ZALOŽENÍ.....	6
4.2. PRVNÍ PÍSEMNÁ ZMÍNKA	6
4.3. PŮVOD NÁZVU	8
4.4. CÍRKEVNÍ NEPOKOJE	8
4.5. JÁNSKÝ MOST	9
5. OD TŘICETILETÉ VÁLKY DO VYBUDOVÁNÍ BAROKNÍHO KOSTELA	11
5.1. PŘICHÁZÍ NOSTITZ	11
5.2. BÄRNWALDSKÁ MADONA	12
5.3. PŘÍPAD VLASTENECKÉHO ZLODĚJE	13
5.4. STAVBA KOSTELA	14
6. ROZDĚLENÍ SLEZSKA A POČÁTKOVÉ KAPITALISMU	16
6.1. FARNÍ SPRÁVA	17
6.2. SELSKÉ NEPOKOJE, HOSPODÁŘSKÉ PROBLÉMY.....	18
6.3. BRAMBOROVÁ VÁLKA	19
6.4. SOUHRNNÉ DĚJINY ŠKOLY V LETECH 1674-1945.....	20
7. POSLEDNÍ STOLETÍ MONARCHIE	21
7.1. V CÍSAŘSKO-KRÁLOVSKÉ UNIFORMĚ, V ČESKOSLOVENSKÉ ARMÁDĚ A VE WEHRMACHTU.....	23
7.2. VÝVOJ ZEMĚDĚLSTVÍ OD POČÁTKŮ DO KONCE MONARCHIE	23
7.3. SKROMNÉ POKUSY O ZALOŽENÍ PRŮMYSLU.....	24
7.4. SOUHRNNÝ VÝVOJ FINANČNICTVÍ.....	26
7.5. PAŠOVÁNÍ	26
7.6. VYSTĚHOVALECTVÍ	27
7.7. HUDEBNÍ ŽIVOT	27
7.8. UDÁLOSTI ZE ŽIVOTA OBCE V LETECH 1848-1918.....	28
8. OD ROZPADU MONARCHIE DO KVĚTNA 1945	30
8.1. USTAVOVÁNÍ NÁSTUPNICKÝCH STÁTŮ.....	30
8.2. I.REPUBLIKA DO 30.LET.....	30
8.3. HOSPODÁŘSKÁ STRUKTURA.....	31
8.4. POLITICKÝ VÝVOJ VE 30.LETECH	32
8.5. ROK 1938	33
8.6. ZAJÍMAVOSTI ZE VSI V DOBĚ I.REPUBLIKY	35
8.7. II.SVĚTOVÁ VÁLKA	36
8.8. NÁŘEČÍ A ZVYKY	36
9. VŠECHNO VÁM MOHOU VZÍT, ALE ZACHOVEJTE SI SVOU VÍRU	38
9.1. VYHNÁNÍ	38
9.2. 1947-1989	40
10. OD PÁDU SOCIALISMU PO SPOLEK „NERATOV“	42
10.1. OBRAT?	42
10.2. VÝVOJ ZEMĚDĚLSTVÍ OD ROKU 1918 DODNES	44

11.	DĚJINY OBECNÍ SPRÁVY.....	46
11.1.	OD POČÁTKU DO ROKU 1848.....	46
11.1.1.	<i>Rychtáři</i>	46
11.2.	SAMOSPRÁVA V LETECH 1850-1970	46
11.2.1.	<i>Starostové</i>	47
11.2.2.	<i>Jmenování komisaři</i>	47
11.2.3.	<i>Místní národní výbor</i>	47
11.2.4.	<i>Obecní důvěrníci v Německu</i>	48
11.3.	OBECNÍ PEČETĚ.....	48
12.	ZÁVĚR.....	48
13.	PŘÍLOHY.....	50
13.1.	VÝZNAMNÍ OBYVATELÉ	50
13.1.1.	<i>Stepke "Zakladatel"</i>	50
13.1.2.	<i>Eduard Alliger "Kronikář"</i>	50
13.1.3.	<i>Kastner, Mohaupt a Hanisch "Rychtář"</i>	51
13.1.4.	<i>E. F. T. Kastner - "Friedrich z Orlice"</i>	52
13.2.	POČET OBYVATEL	53
13.2.1.	<i>Počet obyvatel</i>	53
13.2.2.	<i>Majitelé domů roku 1939</i>	55
13.3.	MAJITELÉ PANSTVÍ.....	61
13.4.	ARCHITEKTURA	62
13.5.	PADLÍ V I. A II.SVĚTOVÉ VÁLCE	63
13.6.	NĚMECKÁ A SLOVANSKÁ MÍSTNÍ JMÉNA	65
14.	PRAMENY	66